

Національна академія наук України
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»

УДК 330.341.4:[332/135:339.9]

Александр Прокопюк

**РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Львів 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»

**Науковий
консультант**

доктор економічних наук, професор
Сторонянська Ірина Зеновіївна,
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України»,
заступник директора з наукової роботи

Офіційні опоненти:

академік НАН України,
доктор економічних наук, професор
Буркинський Борис Володимирович,
Інститут проблем ринку і економіко-екологічних
досліджень НАН України, директор

доктор економічних наук, професор
Вахович Ірина Михайлівна,
Луцький національний технічний університет
МОН України, завідувач кафедри фінансів

доктор економічних наук, професор
Захарченко Володимир Іванович,
Черкаський державний технологічний університет
МОН України, професор кафедри фінансів

Захист відбудеться 6 червня 2017 року о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.154.01 в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4 та на сайті <http://ird.gov.ua>.

Автореферат розісланий 5 травня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

П. В. Жук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Необхідність удосконалення політики регіонального розвитку в Україні обумовлена зміною глобальних трендів економічного розвитку та вичерпанням потенціалу традиційних чинників зростання конкурентоспроможності регіонів у національному та світовому масштабах. В цих умовах діючі механізми регулювання регіонального розвитку виявились неспроможними вирішити проблеми соціально-економічного розвитку окремих територій, а також подолати структурні дисбаланси економіки регіонів.

Зазначене доводить необхідність вироблення нової моделі регіонального розвитку, яка спрямована на вдосконалення структури економіки регіонів. Така модель має базуватись на засадах розумної спеціалізації та неоіндустріалізації регіонів, ефективного використання власного соціально-економічного та геополітичного потенціалу, інклюзивності (задіяння усіх суб'єктів економіки регіону задля досягнення результату) розвитку регіонів, а також враховувати найкращі зразки світового досвіду щодо забезпечення ефективності структурних процесів в економіці регіонів.

У високорозвинених країнах світу одним з визначальних чинників подолання наявних структурних диспропорцій та забезпечення стійкого економічного зростання є обґрунтована регіональна політика структурної модернізації. Європейський досвід реалізації такої політики доводить необхідність формування стратегічного бачення перспектив розвитку кожного регіону, ролі держави та регіональної влади у регулюванні структурних процесів. Сучасна регіональна політика структурної модернізації передбачає відмову від патерналістських інструментів прямої підтримки окремих видів економічної діяльності чи підприємств, використання горизонтальних інструментів, дія яких спрямована на формування ефективного середовища взаємодії між бізнесом, владою та суспільством для формування ефективної структури економіки, адекватної внутрішнім і зовнішнім викликам.

Проблематика структурних змін в економіці завжди була в центрі уваги як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Зокрема, цим питанням присвячені праці Д. Белла, Е. Домара, К. Ерроу, Ф. Кене, Дж. Б. Кларка, В. Леонтьєва, У. Льюїса, А. Маршалла, Д. Норта, В. Паретто, Р. Рейча, Д. Рікардо, А. Сміта, Р. Солоу, Р. Стоуна, Й. Шумпетера. Серед вітчизняних учених, які займалися дослідженням проблематики структурної трансформації економіки регіонів, впливу структурних чинників на економічний розвиток слід відзначити праці Я. Базилюка, Б. Буркинського, І. Вахович, О. Власюка, В. Гейця, Я. Жаліла, В. Захарченка, Ю. Іванова, С. Ішук, М. Кизима, М. Мельник, А. Мокія, В. Сіденка, О. Собкевич, А. Сухорукова, І. Сторонянської, Л. Шаблістої, Л. Шинкарук та інших. Проблемам розвитку регіональної структурної політики присвячені роботи: С. Білої, М. Бутка, П. Дудкіна, М. Кобзистого, М. Максимчука, Ю. Макогона, А. Мельник, В. Паппа, Т. Шинкоренко, О. Шевченко, С. Шульц та інших.

Водночас сучасні виклики, пов'язані з активізацією процесів європейської інтеграції, зокрема практичної імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, поглибленням глобалізації, проривними технологічними зрушеннями та утвердженням моделі мережевої економіки, обумовлюють необхідність їх врахування при виробленні концепції регіональної політики структурної модернізації економіки України. В цьому контексті вирішення потребують завдання розробки дієвих механізмів реалізації такої політики на державному, регіональному рівнях, а також обґрунтування пропозицій щодо неоіндустріальної модернізації економіки регіонів України, що дозволить підвищити їх конкурентоспроможність. Зважаючи на результативність структурних процесів в економіці країн-членів ЄС та Польщі зокрема, доцільним є дослідження механізмів реалізації регіональної політики структурної модернізації цих країн та формування пропозицій для України щодо імплементації кращих зразків європейського досвіду у цій сфері.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Проведене дослідження пов'язане з виконанням науково-дослідних тем ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»: «Фінансові механізми формування конвергентної моделі регіонального розвитку» (номер державної реєстрації 0112U000460) – автором здійснено порівняльний аналіз секторальних структурних трансформацій економік України та Польщі, зокрема регіонів українсько-польського прикордоння; «Формування та реалізація регіональної структурної політики в умовах модернізації національної економіки» (номер державної реєстрації 0113U00108) – досліджено досвід країн-членів ЄС щодо нівелювання структурних трансформацій в економіці на регіональному рівні; «Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад Карпатського регіону в умовах реформування місцевого самоврядування» (номер державної реєстрації 0115U000018) – розроблено пропозиції щодо удосконалення фінансових механізмів активізації економічного розвитку регіонів та зниження його диспропорційності.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад формування регіональної політики структурної модернізації економіки України в умовах активізації євроінтеграційних процесів та визначення стратегічних імперативів і механізмів її реалізації з врахуванням досвіду країн-членів ЄС.

Для досягнення означеної мети у роботі поставлені та розв'язані такі завдання:

- обґрунтувати концептуальний базис формування регіональної політики структурної модернізації економіки на основі дослідження вітчизняних та зарубіжних моделей регулювання структурних трансформацій на регіональному рівні;
- з'ясувати особливості, структуру, принципи та цільові функції механізмів реалізації регіональної політики структурної модернізації в умовах посилення викликів, пов'язаних з активізацією євроінтеграційних процесів;

- визначити місце регіональної політики структурної модернізації в системі цілей і завдань структурної трансформації національної економіки;
- здійснити оцінку процесів структурної трансформації на регіональному рівні в Україні на предмет еластичності (чутливості) трансформації регіональної структури економіки та інтенсивності секторальних структурних змін економіки регіонів України;
- провести порівняльний аналіз ефективності структурних трансформацій в регіонах Польщі та України в умовах євроінтеграції;
- оцінити структурні зміни в економіці регіонів Польщі та в українсько-польському транскордонному просторі в умовах євроінтеграції на макро- та мезорівнях, виявити позитивні та негативні екстерналії впливу інтеграції в ЄС на структуру економіки регіонів;
- проаналізувати механізми структурної модернізації економіки регіонів Польщі та розробити пропозиції щодо використання цього досвіду в реалізації структурної політики в економіці регіонів України;
- запропонувати концептуальну модель регіонального розвитку на засадах структурних трансформацій економіки в умовах активізації євроінтеграційних процесів;
- обґрунтувати напрями удосконалення механізмів реалізації політики структурної модернізації економіки України на державному та регіональному рівнях;
- розробити пропозицій щодо неоіндустріальної модернізації економіки регіонів України, що дозволить підвищити їх конкурентоспроможність.

Об’єктом дослідження є процеси структурних трансформацій в економіці регіонів в умовах активізації євроінтеграції.

Предметом дослідження виступають теоретико-методологічні засади формування регіональної політики структурної модернізації економіки та прикладні положення щодо механізмів її реалізації в контексті використання можливостей і нівелювання викликів поглиблення євроінтеграції.

Методи дослідження. В основу методології дослідження покладено фундаментальні положення і принципи теорії економічної інтеграції, регіональної економіки, просторового розвитку. У роботі для розробки теоретико-методологічних і прикладних засад модернізації економіки регіонів використано системний підхід, що дозволяє врахувати динамічну функціональну залежність між станом цілого та розвитком і збалансованістю його складових елементів, а також сукупність методів пізнання суспільних процесів і явищ, які забезпечують його реалізацію, зокрема:

- логічного узагальнення, аналізу, порівняння та синтезу – для визначення сутності, змісту і принципів регіональної політики структурної модернізації економіки, закономірностей та етапів структурних трансформацій на регіональному рівні, розробки методики оцінки результативності структурних процесів в економіці регіонів;
- структурного, факторного, економіко-статистичного аналізу, метод декомпозиції – для виявлення тенденцій структурних трансформацій в економіці України та Польщі, детермінації бар’єрів модернізації

економічної структури регіонів, оцінки масштабів і динаміки структурних асиметрій на регіональному рівні;

- економіко-математичного моделювання, прогнозування – для розробки моделі оцінювання еластичності та ефективності структурних трансформацій в економіці регіонів в різних специфікаціях;
- стратегічного і структурно-функціонального аналізу – для вироблення механізмів регулювання структурних процесів на державному та регіональному рівнях, розробки концептуальних засад формування регіональної політики структурної модернізації економіки України;
- графічні та картографічні методи – для наглядного зображення результатів оцінки процесів структурних зрушень в економіці регіонів України, Польщі та інших країн-членів ЄС.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти органів влади України, Польщі, ЄС; наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених; статистичні матеріали; інтерактивні таблиці Євростат; аналітичні розрахунки автора, виконані у процесі дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад формування регіональної політики структурної модернізації економіки в умовах активізації євроінтеграційних процесів та визначення стратегічних імперативів і механізмів її реалізації з врахуванням досвіду країн-членів ЄС. До найбільш вагомих наукових результатів, які розкривають особистий внесок автора у розробку проблеми, що досліджується, та характеризують новизну роботи, належать такі:

вперше:

- обґрунтовано концептуальні засади формування регіональної політики структурної модернізації економіки в контексті активізації євроінтеграційних процесів, в основі якої лежать імперативи «розумної спеціалізації», сталого ендогенноорієнтованого розвитку; інклюзивності розвитку регіонів. Цільовими функціями регіональної політики структурної модернізації економіки детерміновано подолання просторових диспропорцій соціально-економічного розвитку; збалансування діяльнісно-видових та секторальних пропорцій; ефективне використання природного, геополітичного, соціально-економічного потенціалу регіону; підвищення конкурентоспроможності регіону, зростання продуктивності праці та виробництва;
- розроблено індикативний методичний підхід до оцінювання структурних трансформацій економіки регіонів, який включає аналіз еластичності (чутливості) трансформації регіональної структури економіки, оцінку інтенсивності секторальних структурних змін економіки регіонів, порівняння секторальних структурних трансформацій в економіці регіонів різних країн. Запропонований підхід дозволяє визначити взаємозалежність обсягів виробництва, інвестування та зайнятості в контексті їх впливу на діяльнісно-видову структуру економіки регіонів;
- запропоновано матрицю ринкових драйверів і чинників зростання в розрізі виділених груп секторів економіки України за критеріями їх конкурентоспроможності та інноваційності (високотехнологічна

промисловість, послуги, масове виробництво, переробна промисловість, а також виробництво товарів і послуг, які не беруть участі у глобальній торгівлі, але мають важливе значення для формування регіональних і локальних ринків). Формування такої матриці дозволяє визначати оптимальні механізми регіональної політики структурної модернізації економіки для підвищення конкурентоспроможності окремих секторів економіки України в умовах активізації євроінтеграційних процесів.

удосконалено:

- методологічні положення щодо дуальності регіональної політики структурної модернізації економіки, яка одночасно є складовою державної структурної та державної регіональної політики України, а також виступає самостійною політикою, яка здійснюється окремими регіонами в межах наданих їм прав і повноважень і відповідає цільовим пріоритетам стратегії розвитку регіону. Такий підхід, на відміну від існуючих, забезпечуватиме узгодження цілей і завдань регіональної політики структурної модернізації економіки з регіональною політикою, яка реалізується на національному та регіональному рівнях;
- засади формування нової парадигми регіонального розвитку, яка, на відміну від існуючої, передбачає: забезпечення «дифузії зростання» (а не лише точок зростання); спрямованість механізмів вирівнювання на підтримку проектів економічного розвитку в депресивних регіонах, що дозволить їм підвищити власну конкурентоспроможність і самостійно забезпечувати себе ресурсами для розвитку у перспективі (а не фінансову підтримку споживання); розробку та реалізацію комплексних програм стимулювання розвитку депресивних регіонів (а не точкове втручання); розширення кола суб'єктів регулювання регіонального розвитку за рахунок включення інститутів громадянського суспільства, бізнес-структур та налагодження їх ефективної взаємодії. Виокремлені детермінанти дозволять наблизити інструментарій регулювання процесів регіонального розвитку в Україні до механізмів регіональної політики ЄС;
- організаційно-економічні підходи до формування неоіндустріальної моделі трансформації економіки регіонів України, яка базується на активізації дії драйверів зростання високотехнологічної промисловості (виробництво фармацевтичних препаратів, медичного і оптичного обладнання, літакобудування тощо): кластеризації і консолідації високотехнологічних виробництв, придбанні іноземних технологій, просуванні високотехнологічної вітчизняної продукції на зовнішній ринок (спрямовані на досягнення ефекту у короткотерміновому періоді); інтенсифікації міжнародного співробітництва, підтримці науково-дослідницької діяльності (дозолить підвищити конкурентоспроможність вітчизняної високотехнологічної промисловості у середньостроковій перспективі);

набули подальшого розвитку:

- програмний інструментарій реалізації регіональної політики структурної модернізації економіки на макрорегіональному рівні, який, на відміну від існуючих, передбачає посилення міжрегіональних взаємодій та інтегрованого

розвитку макрорегіону на основі смарт-спеціалізації та чіткої детермінації ролі кожного з регіонів у забезпеченні економічного зростання та активізації тих секторів економіки, які працюють із новими технологіями і моделями виробництва в промисловості та генерують мережеві зв'язки;

- теоретичні засади структурних трансформацій економічних систем шляхом систематизації концептуальних підходів до їх дослідження, що дозволило визначити відповідність підходів сучасному етапу суспільного розвитку та обґрунтувати доцільність застосування їх положень для формування регіональної політики структурної модернізації економіки, а також сформулювати вимоги до механізмів та інструментарію регулювання таких процесів на регіональному рівні;
- рекомендації щодо імплементації досвіду країн-членів ЄС в частині формування регіональної політики структурної модернізації економіки. Зокрема встановлено доцільність переходу від вертикальних механізмів вирішення виробничо-галузових проблем до горизонтальних механізмів, спрямованих на стимулювання промислового експорту, застосування пільгових інвестиційних режимів, спрощення процедур комерціалізації інноваційних технологій, фінансового сприяння інноваційно-технологічному поступу економіки, забезпечення стабільності фінансового сектора і високої інноваційності фінансових послуг для підприємств, постійної адаптації адміністративного регулювання до потреб підприємницького сектора та полегшення умов ведення бізнесу шляхом розвитку сервісних електронних систем.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці науково-прикладних положень, які дозволяють сформувати ефективні механізми структурної модернізації економіки регіонів України, спрямовані на використання переваг процесів євроінтеграції та уникнення ризиків, які виникають в цих умовах.

Отримані результати реалізовані в практиці управління на державному та регіональному рівнях. Найважливішими серед них є пропозиції, використані державними органами влади України, зокрема підкомітетом з питань регіонального та транскордонного співробітництва між Україною та країнами ЄС Комітету Верховної Ради України з питань європейської інтеграції (довідка №315-3/12 від 13.02.2017 р.), Міністерством регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України (довідка №7/31-9789 від 05.08.2016 р.); регіональними органами влади при розробці стратегій, середньострокових та щорічних, а також цільових програм економічного розвитку Львівської області (довідка департаменту економічної політики Львівської ОДА №5/15-2773/7-11 від 01.11.2016 р.), при формуванні механізмів структурної модернізації прикордонних територій Львівської області (довідка відділу з питань реалізації проектів місцевого розвитку, міжнародної технічної допомоги та зовнішньоекономічних зв'язків Львівської обласної ради №02-вих-146 від 10.02.2017 р.). Окрім цього, розробки, отримані в дисертації, отримали позитивні висновки у Європейському парламенті (лист від 2.03.2017 р.); реалізовані урядом Підляського воєводства Польщі (довідка №27/V-01 від

26.01.2017 р.); використані при підготовці науково-методичного забезпечення та викладання навчальних дисциплін у Вищій школі економічній в Білостоку (Польща) (довідка №РЕ-850.42 від 23.02.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені у дисертації, отримано автором особисто, а з наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційному дослідженні використані лише ті ідеї та положення, що є результатом особистих напрацювань.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційної роботи оприлюднено на 24 конференціях, серед яких Науково-практична інтернет-конференція «Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє (м. Київ, 2017 р.)», Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку держави та регіонів» (м. Дніпро, 2016 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні міжнародні економічні відносини: становлення та особливості розвитку» (м. Одеса, 2016 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Конкурентоспроможність національної економіки: показники, фактори впливу та шляхи підвищення» (м. Київ, 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні механізми реалізації конкурентної політики України в умовах глобалізації» (м. Ужгород, 2016 р.), VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи України» (м. Львів, 2016 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти» (м. Ужгород, 2016 р.), II Міжнародна науково-практична конференція «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи» (Черкаси, 2016), Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Praktycznej nt. «Problemy Współczesnej Ekonomii: Globalny, Narodowy i Regionalny Konspekt» (Grodno, 2015), Міжнародна науково-практична конференція «Фінанси в умовах модернізації регіональної економіки» (м. Київ, 2015 р.), IV Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt. «Aktywność podmiotów gospodarczych w zmieniających się warunkach ekonomicznych» (Jarosław, 2015), «Konferencja Naukowa nt. Restrukturyzacja w obliczu wyzwań gospodarki globalnej» (Krakow, 2014), Międzynarodowa Konferencja Naukowa «Problemy współczesnej Europy – społeczeństwo, gospodarka, polityka, kultura» (Jarosław, 2013), VI Міжнародна науково-практична конференція «Україна у європейському просторі: проблеми бізнесу, політики, права» (м. Львів, 2012 р.).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 62 наукові праці, з яких: 7 монографій (3 одноосібних); 18 статей у наукових фахових виданнях України, 20 статей у періодичних виданнях інших держав. Загальний обсяг публікацій - 105,92 д.а., з яких 65,2 д.а. належать особисто автору.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 404 сторінки, з яких 345 сторінок основного тексту. Робота містить 31 аналітичну таблицю та 46 рисунків. Список використаних джерел включає 471 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, викладено методи дослідження, відображено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо апробації результатів дослідження.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади формування та реалізації регіональної політики структурної модернізації економіки»** розглянуто еволюцію наукових підходів до дослідження структурних змін в економіці регіонів, вивчено наукові засади регулювання структурних трансформацій економіки на національному та регіональному рівнях, окреслено цілі, завдання, принципи формування регіональної політики структурної модернізації економіки та інституційно-економічні основи її реалізації.

Структурна трансформація економіки є імпліцитною характеристикою процесів розвитку господарських систем усіх рівнів, оскільки обумовлена як впливом ринкових факторів розвитку, так і механізмів регулювання економіки. В роботі структурна трансформація розглядається як процес функціонально-видової реструктуризації економіки пов'язаний із змінами у виробництві та споживанні ресурсів, який має комплексний, фундаментальний, всеохоплюючий характер. При цьому наголошено, що структурна модернізація передбачає зміни позитивного характеру, які призводять до інтенсивного зростання економіки за рахунок підвищення продуктивності, технологічності, інноваційності виробничих процесів та раціонального використання ресурсів. Результатом структурної модернізації економіки регіону має стати забезпечення його конкурентоспроможності як на внутрішньонаціональному, так і на світовому рівнях.

Здійснене вивчення еволюції існуючих теорій та моделей економічного зростання дозволило виокремити низку концепцій дослідження структурних трансформацій економічних систем: інституціональна концепція пов'язана із дослідженням впливу інститутів, структур і організацій, що породжуються та управляються цими інститутами, на структуру економіки та її якість; еволюційна концепція базується на принципах неоінституціоналізму та включає макроекономічні моделі динаміки, теорії систем та системної динаміки, модель еволюції фірми, моделі типу «нейромережі», застосування яких дозволяє створювати моделі структурної динаміки; кібернетична концепція відображає системний зв'язок інвестування та структурних змін; синергетична концепція розглядає поведінку нестійких нелінійних систем, доводить, що зміни у структурі виробництва, зайнятості, суспільних інститутів обумовлені змінами у структурі просторових систем, що забезпечують просування товарів, інформації, людей, капіталу тощо; структуралістська концепція базується на методології структурного і соціологічного аналізу, серед завдань якого є встановлення чинників розвитку економічних структур; неокласична концепція обґрунтовує структурні зрушення на мікроекономічному рівні із застосуванням принципів економічної рівноваги та економічної ефективності; інноваційно-технологічна концепція пояснює швидкість структурних змін через взаємозв'язок суспільних інститутів та технологій.

В роботі доведено необхідність застосування дворівневого регулювання процесів структурної модернізації регіонів: на макро- та на мезорівні. У першому випадку це означає, що держава в межах державної структурної політики реалізує сукупність методів та механізмів тотального або вибіркового впливу на структурні трансформації в регіонах. Тобто йдеться про регіональну складову державної структурної політики. У другому випадку регіональна структурна політика – це сукупність заходів, які реалізуються суб'єктами економіки регіону задля досягнення поточних та стратегічних цілей економічного розвитку регіону, тобто розглядається як складова регіональної економічної політики. Отже, регіональну політику структурної модернізації економіки слід визначати як складову державної структурної та державної регіональної політики України, що є засобом впливу на здійснення структурних змін в економіці регіонів, а також сукупність цілей, завдань, напрямів і механізмів діяльності органів державної та регіональної влади щодо формування оптимальної структури економіки регіонів для раціонального використання потенціалу та конкурентних переваг територій.

Автором розроблено концептуальні засади формування регіональної політики структурної модернізації економіки в контексті активізації євроінтеграційних процесів (рис. 1).

Вибір пріоритетів структурної модернізації економіки регіонів обумовлений вимогами сьогодення, серед яких: ефективне використання наявної в регіоні ресурсної бази; впровадження технологій, що відповідають сучасним світовим стандартам; всебічне врахування економічних, екологічних, соціально-демографічних умов розвитку регіону; формування конкурентного середовища, ринкової інфраструктури та ринкових механізмів саморегулювання економічних процесів. Водночас в умовах реалізації євроінтеграційних прагнень імперативами формування регіональної політики структурної модернізації економіки України мають стати пріоритети, визначені у Стратегії «Європа 2020». Основними з них є:

- *розумне зростання та розумна спеціалізація*: зростання економіки, що ґрунтується на знаннях та інноваціях;
- *стале зростання*: сприяння ефективнішому використанню ресурсів, розвитку екологічної та конкурентоспроможної економіки;
- *інклюзивне (всеохоплююче) зростання*: залучення усіх суб'єктів економіки регіону до реалізації завдань регіональної політики структурної модернізації та стратегії розвитку регіону, стимулювання економіки з високим рівнем зайнятості, що сприятиме соціальній згуртованості.

З огляду на те, що структурна модернізація економіки регіонів має забезпечити прорив у підвищенні її продуктивності та нову якість економічного зростання, особливу увагу приділено питанню інноватизації економіки, яка реалізується у формі регіональних інноваційних кластерів, транснаціональних корпорацій, технопарків, технополісів, національних проєктів, особливих економічних зон, туристично-рекреаційних зон, транспортно-логістичних вузлів.

Здійснений аналіз інституційного середовища дозволяє стверджувати, що реалізація регіональної політики структурної модернізації економіки,

здійснення структурних перетворень у економіці регіонів та усунення критичних загроз можливі за умови удосконалення інституційного забезпечення, що включає систему нормативно-правового врегулювання структурних зрушень, відповідну організаційну та функціональну структуру державного і регіонального управління, систему взаємозв'язків і комунікацій з приводу забезпечення адекватних динамічному екзогенному та ендегенному середовищу структурних змін у розвитку регіональної системи.

Рис. 1. Концептуальні засади формування регіональної політики структурної модернізації економіки *

*Розроблено автором

В умовах посилення і підтвердження євроінтеграційних прагнень України орієнтиром для встановлення векторів удосконалення інституційного базису регіональної структурної політики є положення економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, які охоплюють основні сфери та галузі економіки і формують інституційний простір наближення економічної системи

України до економічної системи ЄС на основі взаємної лібералізації, передусім руху товарів, капіталів і послуг, гармонізації підходів і принципів, на яких будуються галузеві політики та системи регулювання виробничо-комерційної діяльності.

У другому розділі **«Оцінювання структурних трансформацій економіки регіонів України»** на основі проведеного аналізу виявлено чинники, тенденції, закономірності та особливості структурних трансформацій в регіональному, діяльнісно-видовому та секторальному розрізі економіки.

В роботі розроблено методичний підхід до аналізу структурних трансформацій економіки регіонів, який спрямований на виявлення особливостей та закономірностей структурних зрушень в економіці регіонів, їх відповідності тенденціям структурної трансформації економік європейських держав, а також оцінювання потенціалу підвищення конкурентоспроможності вітчизняних регіонів у світогосподарській системі. В межах запропонованого підходу здійснено аналіз за такими напрямками:

- аналіз взаємозалежності структурних трансформацій в економіці регіонів України (за основними показниками виробництва, інвестування та зайнятості) шляхом оцінки еластичності структурних зрушень з використанням коефіцієнтів чутливості темпів зміни показників;
- оцінювання динаміки та інтенсивності секторальних структурних змін економіки регіонів України з використанням показників швидкості структурних зрушень у розрізі видів економічної діяльності на національному та регіональному рівнях;
- порівняльна оцінка впливу структурних трансформацій у сфері зайнятості та капітальних інвестицій (за видами економічної діяльності) на ефективність економіки прикордонних регіонів з метою встановлення тенденцій конвергенції у транскордонному просторі України та Польщі;
- порівняння секторальних структурних зрушень в економіці України та Польщі в умовах активізації євроінтеграційних процесів.

За результатами оцінювання отримано низку висновків. *Аналіз еластичності трансформації регіональної структури економіки України* дозволив оцінити взаємозв'язок між швидкістю структурних змін щодо ВРП, капіталовкладень та зайнятості в розрізі регіонів (рис. 2).

Впродовж 2004-2015 рр. ефективними були структурні трансформації капітальних інвестицій з огляду на позитивні зміни структури ВРП та зайнятості (що супроводжувалось розвитком економіки регіонів і створенням нових робочих місць) в більшості регіонів країни, за винятком Житомирської, Дніпропетровської, Чернівецької, Київської, Івано-Франківської, Вінницької, Тернопільської та Волинської областей. Найбільш ефективними виявились зміни у структурі капіталовкладень у Черкаській та Одеській областях, а в Дніпропетровській області структурні зміни зайнятості зумовили підвищення питомої ваги цього регіону в регіональній структурі ВВП. Протягом аналізованого періоду спостерігались значні структурні диспропорції за обсягом прямих іноземних інвестицій в регіонах України та концентрація іноземного капіталу в столиці країни.

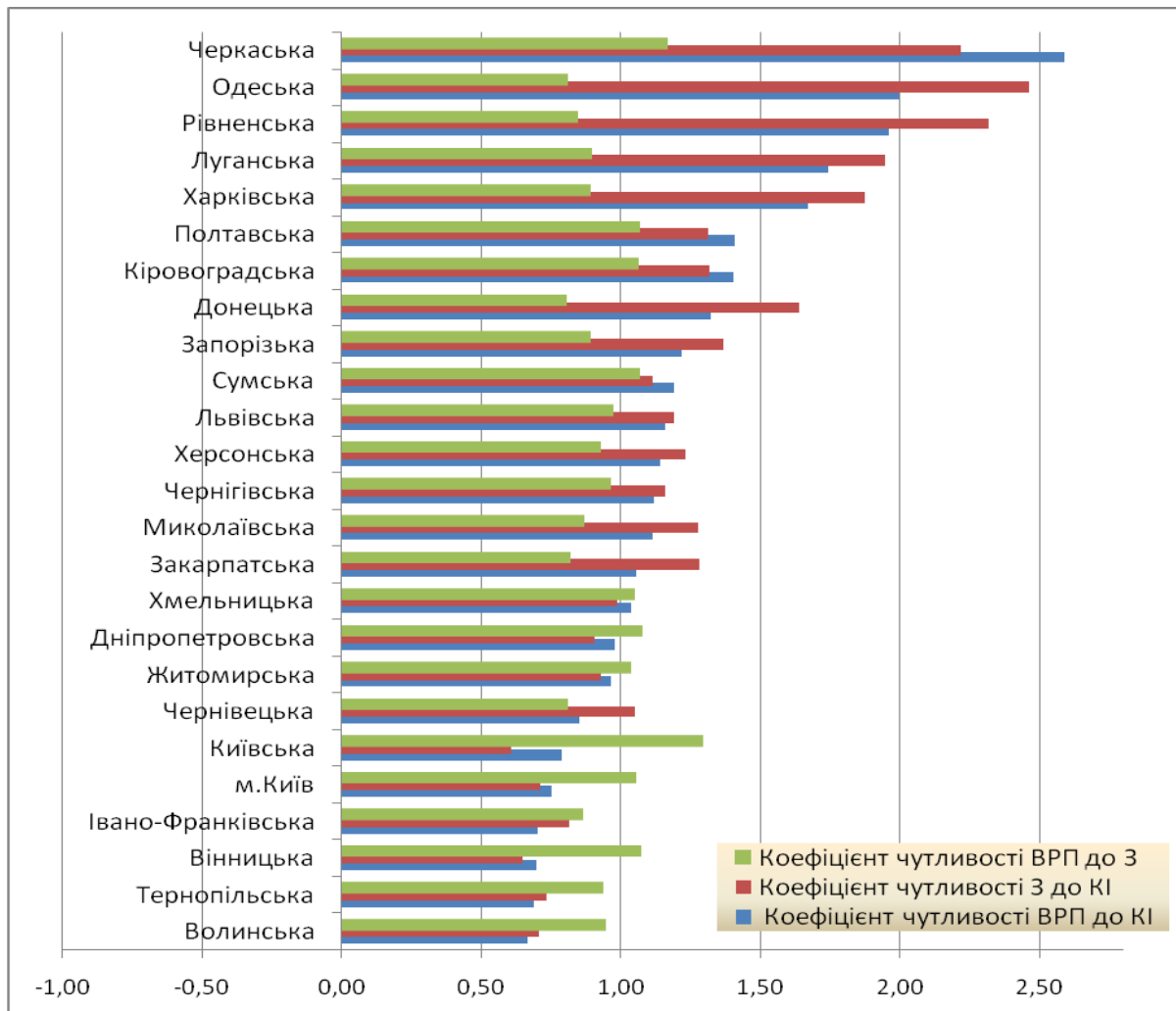

Рис. 2. Коефіцієнти еластичності структурних трансформацій регіонів України за 2004-2015 рр.^{1*}

*Побудована на основі даних Державної служби статистики України

Структурна асиметричність та диспропорційність як на міжрегіональному, так і внутрішньорегіональному рівнях, пояснюється, з однієї сторони, різною адаптивністю регіонів до сучасних вимог економічного розвитку та умов конкуренції, інституціалізацією бізнес-клімату, неефективністю політики підтримки прогресивних видів діяльності, а з іншої сторони, перерозподілом ресурсів та капіталу на користь більш розвинених територій, відсутністю системних структурних реформ в Україні загалом.

Аналіз інтенсивності та ефективності зміни секторальної структури економіки регіонів України за останні 15 років дозволив виявити наступні тенденції:

– структурна конфігурація економіки регіонів України за величиною валового

¹ $E_i^1 = \frac{\Delta P_i}{\Delta I_i}$; $E_i^2 = \frac{\Delta Z_i}{\Delta I_i}$; $E_i^3 = \frac{\Delta P_i}{\Delta Z_i}$; де: E_i^1 , E_i^2 , E_i^3 – коефіцієнти чутливості темпів зміни одного

показника до іншого в i -му регіоні; ΔI_i – середньорічний темп зміни частки капітальних інвестицій підприємств i -го регіону; ΔZ_i – середньорічний темп зміни частки зайнятості i -го регіону, ΔP_i – зміна частки обсягів ВРП i -го регіону.

випуску сформувалась значною мірою під впливом активізації розвитку невиробничих секторів економіки (питома вага сектору послуг в економіці регіонів зросла з 27% до 58 %), що є одночасно і результатом, і чинником процесів сервізації, диверсифікації та софтизації економічної діяльності, зниження в структурі економіки сировинних галузей;

- швидкість структурних трансформацій за показником капітальних інвестицій та прямих іноземних інвестицій позитивно вплинула на приріст ВРП регіонів України;
- зберігається секторальна спеціалізація регіонів: пріоритетне аграрне виробництво – Херсонська, Вінницька, Черкаська, Тернопільська, Кіровоградська, Хмельницька та Чернігівська області; промислове виробництво – Запорізька, Дніпропетровська, Луганська, Донецька та Полтавська області; високі темпи розвитку будівництва – Івано-Франківська та Чернівецька області, м. Київ; випереджальний розвиток сфери послуг – м. Київ, Чернівецька, Одеська, Львівська, Закарпатська та Волинська області;
- однією з найбільших проблем залишається зношеність основних фондів в промисловості, технологічна відсталість, низькі темпи нарощення випуску високотехнологічної та інноваційної продукції, значні коливання ринкової кон'юнктури на внутрішньому та зовнішньому ринках, що загрожує зниженню конкурентоспроможності економіки регіонів та країни загалом;
- хронічними проблемами розвитку аграрної сфери залишаються екологічна незбалансованість сільськогосподарського землекористування, неефективне використання потенціалу українських земель, збереження диспаритетів у виробництві окремих видів сільгосппродукції, недостатність фінансових ресурсів для стабільного ведення господарської діяльності;
- невідповідність пріоритетів реального інвестування пріоритетам, визначених державними програмами, зумовлює стихійний, некерований характер структурних зрушень і не дозволяє спрогнозувати перспективи розвитку окремих видів економічної діяльності, особливо за умов недостатності інвестиційних ресурсів для їх інноваційного розвитку.

За результатами регресійного аналізу розроблено модель залежності темпів економічного зростання (Y_1 – приріст ВРП регіонів України за 2002-2015 рр., млрд грн) від інтенсивності та швидкості структурних трансформацій у регіонах України за 2002-2015 рр.:

$$Y_1 = -4,25 + 0,20x_1 + 1,15x_2 + 6,34x_3, \quad (1)$$

Розроблена модель з високим рівнем достовірності ($R^2=0,92992$) засвідчує, що найбільший внесок у економічне зростання регіонів України впродовж досліджуваного періоду формували такі фактори як інтенсивність структурних змін за 2002-2015 рр. у торгівлі та ремонті автотранспортних засобів, у % (x_1); приріст капітальних інвестицій за 2002-2015 рр., млрд грн (x_2); швидкість структурних трансформацій регіональної структури прямих іноземних інвестицій за 2002-2015 рр., у % (x_3).

Аналіз ефективності структурних трансформацій у українсько-польському транскордонному просторі (Львівська та Волинська області

України, Підкарпатське та Любелське воєводства Польщі) дозволив виявити вплив прикордонного розташування на структуру їх економіки та ефективність структурних змін, а також порівняти еластичність таких зрушень у прикордонних регіонах сусідніх країн.

Найвищою впродовж 2010-2015 рр. ефективність економіки Львівської та Волинської областей (за показниками приросту валового випуску продукції та ВДВ відносно вкладених капітальних інвестицій) була у сфері надання різних послуг, зокрема, фінансових, страхових, інформаційних, телекомунікаційних, а також оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів. Натомість економіка прикордонних польських воєводств продемонструвала зниження темпів розвитку та ефективності цих видів економічної діяльності. Структурні зміни в економіці Підкарпатського та Люблінського воєводств характеризуються найвищими темпами зростання зайнятості в сфері професійної, наукової та технічної діяльності, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, адміністративного та допоміжного обслуговування, що свідчить про пріоритетний розвиток наукової сфери, технологічної модернізації економіки та інтелектуального супроводу виробництва продукції вищих технологічних укладів.

Незважаючи на сільськогосподарську спеціалізацію, Підкарпатське та Люблінське воєводства Польщі впродовж останнього десятиліття мають чітку тенденцію до спрямування капіталовкладень у промисловість (третина капітальних інвестицій у 2015 р.) та сферу транспорту (п'ята частина капіталовкладень). Зазначені тенденції свідчать про посилення індустріалізації навіть традиційно сільськогосподарських регіонів Польщі, на відміну від українських.

Усі досліджувані прикордонні регіони характеризуються вищою часткою зайнятості у сільському господарстві у порівнянні з середніми по країнах значеннями, а також зростанням частки капітальних інвестицій у цю сферу. Водночас Підкарпатське та Люблінське воєводства продемонстрували значно вищу рентабельність діяльності у сільському господарстві, що свідчить про низьку ефективність структурної модернізації сільського господарства у Львівській та Волинській областях України.

У третьому розділі **«Порівняльний аналіз структурних змін в економіці регіонів України та Польщі в умовах євроінтеграції»** досліджено тенденції розвитку економіки Польщі під впливом інтеграції в ЄС, інституційні трансформації в економіці Польщі на макро- та мезорівнях, проведено аналіз структурних пропорцій і їх динаміки в економіці регіонів Польщі, оцінено структурні зрушення в промисловості регіонів Польщі в контексті порівняння секторальних структурних трансформацій економік України та Польщі.

Зважаючи на позитивний досвід структурної трансформації економіки, який продемонстрували регіони Польщі в умовах євроінтеграції, та з метою виявлення потенційних викликів та загроз для розвитку регіонів України в контексті реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в роботі здійснено порівняльний аналіз структурних змін в економіці регіонів України та Польщі.

Вступ Польщі до ЄС у 2004 р. став вирішальним у розвитку країни. Динаміка розвитку економіки Польщі (рис. 3) впродовж двох останніх десятиліть була вражаючою не лише порівняно з іншими пострадянськими державами, а й з усіма країнами Європи. Навіть під час фінансової кризи 2008-2009 рр. Польща була єдиною економікою ЄС, яка не зазнала рецесії. Як результат, у 2009 р., коли ВВП ЄС скоротився на 4,5%, економіка Польщі зросла на 1,6%. Успіх розвитку польської економіки пояснюють ефективністю проведених інституційних реформ та активної структурної модернізації усіх регіонів країни.

На основі дослідження виокремлено етапи структурної трансформації економіки Польщі в контексті інтегрування в ЄС:

1989-1993 рр. – початкова фаза економічної трансформації пов'язана з подоланням наслідків функціонування держави в умовах централізовано-планованої економіки та реалізацією «шокової терапії» для промислових підприємств;

1994-2004 рр. – фаза активної приватизації підприємств та їх реструктуризації; створення спеціальних економічних зон для активізації змін у просторовій структурі економіки;

2004-2007 рр. – фаза активної євроінтеграції, пов'язана з стрімким припливом іноземного капіталу, а також розширенням присутності польських підприємств на європейському ринку, адаптацією структури ринку праці до проблем, що виникли під час реформ;

2008-до цього часу – фаза посиленого впливу імпульсів глобального характеру на розвиток національної економіки, побудови знаннєвої економіки та нового витка її індустріалізації на засадах інноваційності, що дозволяє економічній системі легше переживати кризові явища.

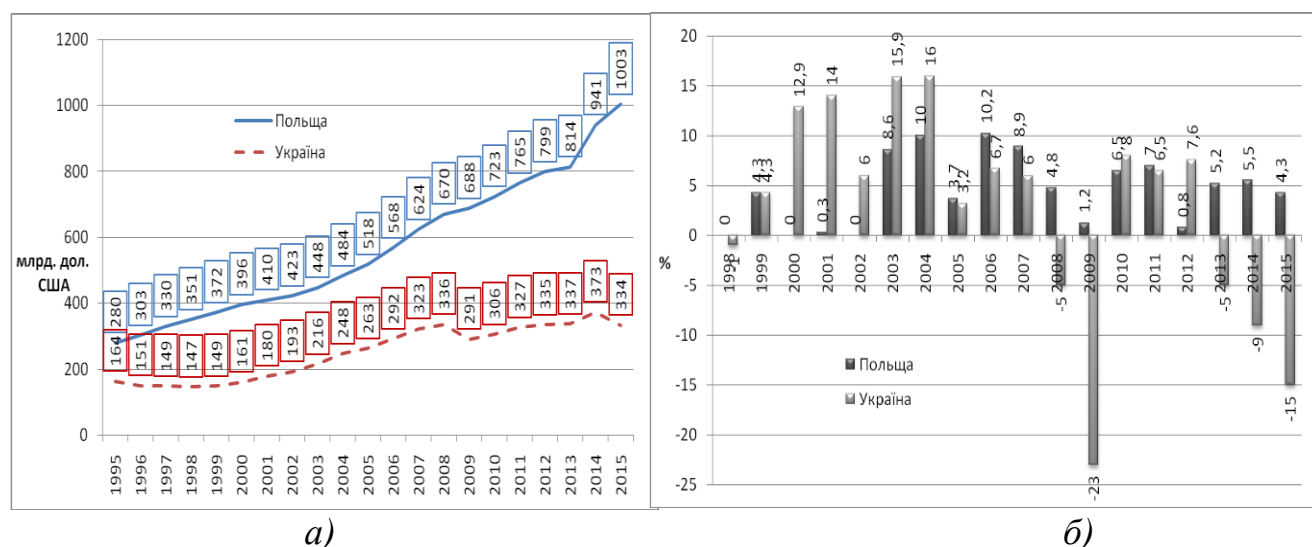

Рис. 3. Динаміка ВВП (за паритетом купівельної спроможності) (а) та темпів зростання обсягів промислового виробництва (б) Польщі та України, 1995-2015 рр., млрд дол. США

*Побудовано на основі даних Державної служби статистики України та Головного управління статистики Польщі

Запропонована етапізація може бути використана при виробленні напрямків структурної модернізації економіки України в умовах активізації євроінтеграційних процесів.

Порівняння секторальних структурних трансформацій економік України та Польщі дозволило виявити наближеність структур економіки України та Польщі за показниками ВВП, зокрема в промисловості обидвох країн створюється близько 23% ВВП, в сфері послуг – близько 60% ВВП, торгівлі – більше 16% ВВП, найбільші розходження характерні для сфери сільського господарства, у якій формується 11,7% ВВП України та 2,6 % ВВП Польщі (рис. 4).

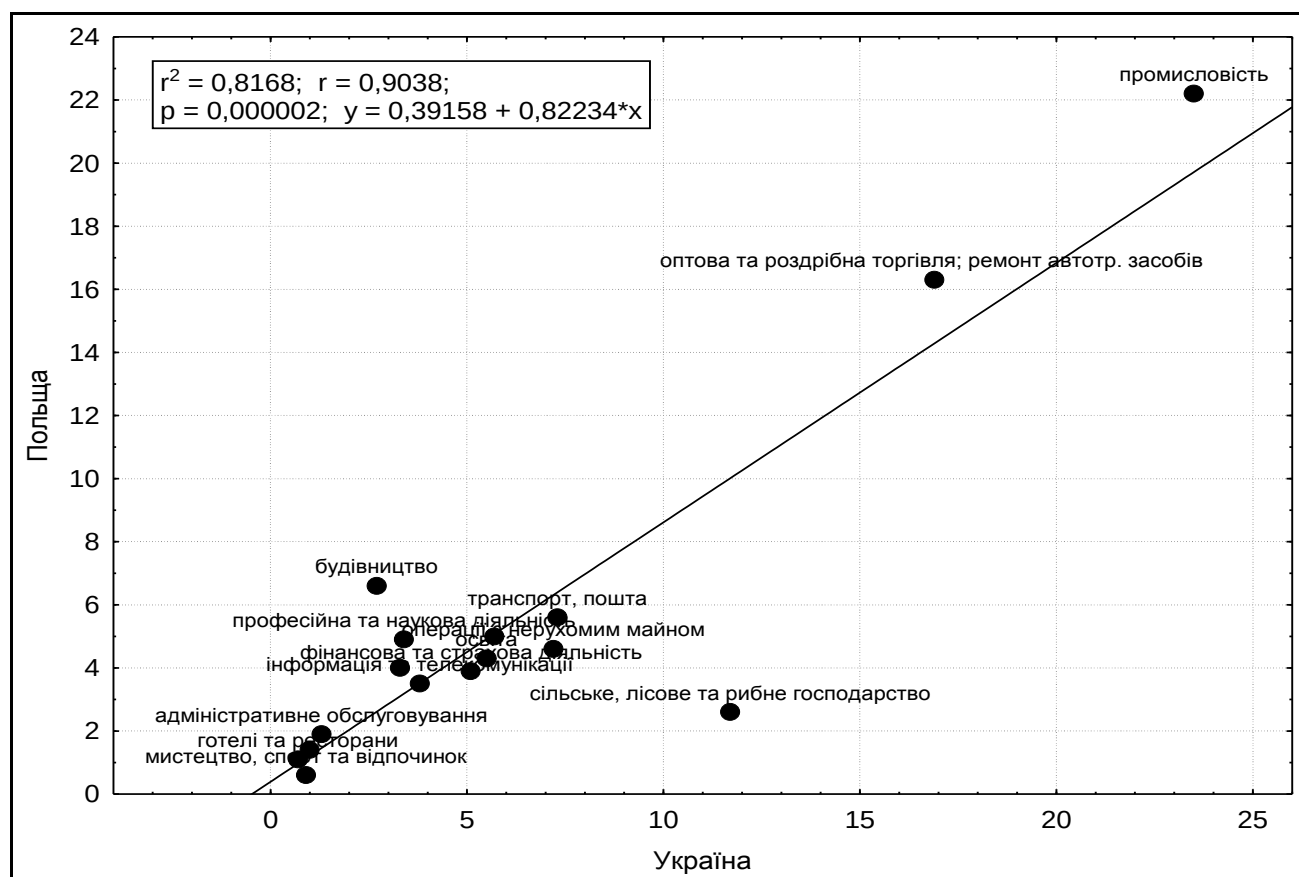

Рис. 4. Порівняльна структура ВВП за видами економічної діяльності України та Польщі у 2015 р., %*

*Побудовано на основі даних Державної служби статистики України та Головного управління статистики Польщі

Вивчення просторової структури формування ВРП показало, що для Польщі, як і для України, характерна наявність кількох економічно потужних регіонів, які продукують понад половину ВРП держави. У Польщі такими лідерами є чотири воєводства: Мазовецьке, Сілезьке, Великопольське та Нижньосілезьке (52,6% ВВП у 2015 р.). Однак рівень міжрегіональної асиметрії в Польщі є суттєво нижчим, аніж в Україні. Якщо в Україні розрив між найбільш розвинутим (м. Кив і Київська область) і найменш розвинутим у соціально-економічному плані (Чернівецька область) регіоном склав 23,6 разу у 2014 р., то у Польщі цей розрив (між Мазовецьким і Опольським воєводствами)

складає лише 10,4 разів. Значно вагомішою в Україні є й частка столиці (м. Києва) у створюваному ВВП країни – 18,2% (2014 р.), у той же час у Польщі (м. Варшава) вона складає 12,9%. Фактично польська економіка перебуває на стадії завершення трансформаційних змін, ознакою яких, з позицій регіонального підходу, є тенденція до деконцентрації економічного розвитку, наслідки якої вже у найближчій перспективі мають проявитися у поступовому зменшенні нерівномірності соціально-економічного розвитку в масштабах усієї національної економіки.

Діяльнісно-видова структура ВДВ регіонів Польщі також зазнала змін після вступу країни в ЄС: по-перше, у більшості воєводств відбулось зниження частки сільського господарства; по-друге, найбільше зростання частки у ВДВ воєводств упродовж досліджуваного періоду показала сфера послуг, зокрема за такими видами економічної діяльності, як оптова та роздрібна торгівля та інші послуги, за винятком фінансової та страхової діяльності; по-третє, з 2009 р. мало місце щорічне зменшення ролі фінансової та страхової діяльності у створенні ВДВ в усіх без винятку воєводствах Польщі. На кінець 2014 р. частка цієї сфери у ВДВ воєводств Польщі скоротилась у середньому на 10,4%.

Водночас напрямок змін у структурі зайнятості воєводств Польщі за видами економічної діяльності дещо суперечать тенденціям змін у структурі ВДВ. Основними структурними дисонансами є: зниження частки сільського господарства у структурі ВДВ відбувається на тлі зростання зайнятості у цій сфері; збільшення виробленої ВДВ у сферах промисловості та будівництва мало інтенсивну природу і не пов'язане зі збільшенням зайнятості (навпаки, у 15 із 16 воєводств Польщі відбулось зменшення частки зайнятих у промисловості та будівництві); зростання частки ВДВ, що створюється у сфері оптової та роздрібно торгівлі, супроводжується зниженням частки зайнятих у цій сфері як загалом у Польщі, так і в більшості регіонів.

Розвиток промислового виробництва України і Польщі за останні роки відбувався в різних економічних та геополітичних умовах. Для Польщі характерна найвища інтенсивність структурних трансформацій в сфері металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, меблів та виробів з деревини, ремонту і монтажу машин та устаткування, виробництва паперу та поліграфічної діяльності, виробництва коксу та продуктів нафтопереробки, текстильного виробництва, виготовлення одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів. Тоді, як в Україні найінтенсивнішими були структурні зміни в сфері виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів.

Поступова модернізація промислових підприємств, яка відбувається за рахунок капітальних інвестицій підприємств, має місце в усіх воєводствах Польщі. Результатом такої модернізації стало зростання продуктивності праці практично у всіх секторах промисловості впродовж останнього десятиліття. Тенденція до неоіндустріалізації – зростання частки промисловості у ВДВ із

одночасним зниженням частки зайнятих – характерна для більшості країн-членів ЄС, домінування яких у промисловості забезпечується не за рахунок традиційних трудомістких галузей промисловості, а шляхом розвитку сучасних галузей промисловості, які меншою мірою акумулюють трудові ресурси, але відзначаються високою доданою вартістю. Серед іншого вагома роль належить активній політиці інноватизації виробництва і ліквідації живої праці в промисловості, а також перенесенням трудомістких видів промисловості до нових країн-членів ЄС (Східної Європи) або тих, що не входять в ЄС, з більш низькою вартістю робочої сили.

Так, на сучасному етапі розвитку Польща, хоча й суттєво наростила промисловий потенціал, однак не завжди за рахунок високотехнологічних секторів. Після вступу в ЄС її прикордонні регіони теж зазнали промислової експансії інших членів ЄС щодо винесення трудомістких секторів (для прикладу складальне виробництво автомобілів).

Натомість в Україні з 2012 р. мало місце значне скорочення обсягів промислового виробництва, що вказує на системні структурні та інституційні проблеми в реальному секторі економіки і знижує конкурентні переваги та можливості адаптації українських підприємств до швидких змін і викликів в умовах глобалізованих ринків. У результаті для реального сектору України, зокрема її промислового виробництва, характерний застарілий технологічний уклад, низький рівень інтелектуалізації експорту, імпортозалежність промисловості від наукоємних товарів унаслідок відсутності виваженої структурної політики з акцентом на відборі, захисті й розвитку критичних технологій і нових галузей-драйверів. Адже в обсягах реалізації промислової продукції України у 2015 р. частка машинобудівної продукції залишається незначною – 7,2%, у тому числі частка виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції – 0,6%, виготовлення електричного устаткування – 1,4%.

У структурі реалізації промислової продукції та товарного експорту України переважають виробництва низьких укладів, і це зумовлює нарощування технологічного відставання її промислового комплексу від розвинених країн. В Україні майже 95% обсягів виробленої продукції належать до третього (60%) і четвертого (35%) технологічних укладів, характерними рисами яких є випереджальний розвиток електроенергетики й використання нафти як головного енергоносія. Натомість частка продукції вищих укладів становить 4% для п'ятого і 0,1% – для шостого.

Передумовою і наслідком такої ситуації є суттєво нижча в Україні в порівнянні з Польщею частка інноваційно активних підприємств в промисловості (17,3% серед всіх промислових підприємств із середньою кількістю працівників 50 осіб і більше в Україні проти 36,2% у Польщі) (рис. 5).

Поглиблює цю проблему і різниця у рівнях середньої заробітної плати в промисловості, який в Україні більше як утричі нижчий ніж у Польщі, що зумовлює втрату кадрового потенціалу розвитку даної сфери, «відплив мізків» за кордон, втрату інженерів, проектувальників, технологів тощо.

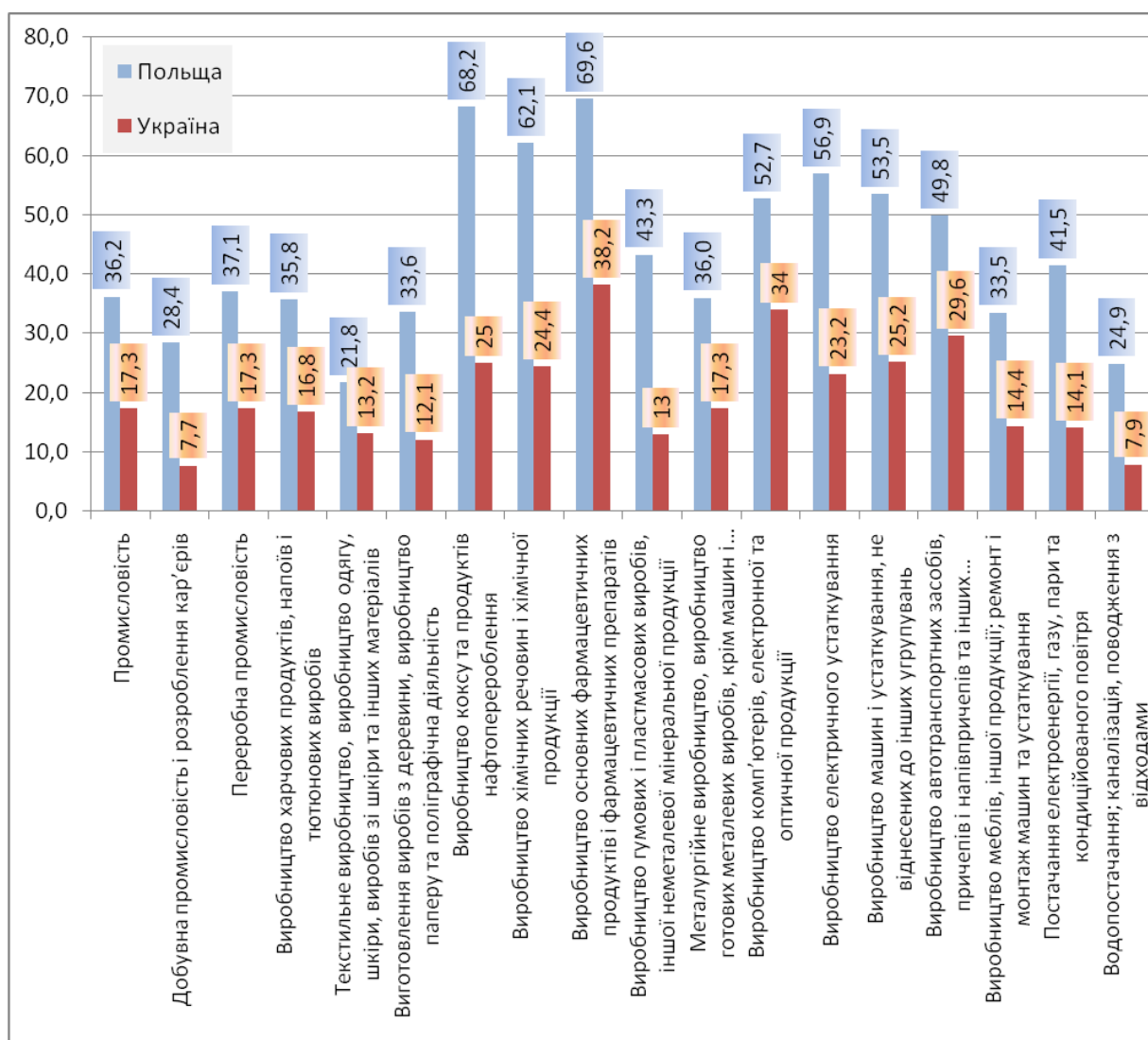

Рис. 5. Частка інноваційно активних промислових підприємств в Україні та Польщі за видами економічної діяльності у 2015 р., %

*Побудовано на основі даних Державної служби статистики України та Головного управління статистики Польщі

У четвертому розділі «**Механізми структурної модернізації економіки регіонів: досвід Польщі в умовах інтеграції в ЄС та можливості його імплементації в Україні**» розглянуто стратегічні пріоритети та інституційні засади модернізації регіональної структурної політики Польщі, оцінено вплив механізмів регіональної політики ЄС на структурні реформи в економіці регіонів Польщі та інших країн-членів ЄС, проаналізовано результативність програмних інструментів реалізації структурних трансформацій економіки регіонів Польщі.

Регулювання розвитку економіки країн-членів ЄС на регіональному рівні в напрямку подолання структурних дисбалансів та забезпечення конкурентоспроможності, яка базується на імплементації принципів «економіки знань» та активізації підприємницької ініціативи, задекларовано одним із основних завдань структурної політики ЄС. В цьому контексті набула суттєвих змін і регіональна політика Польщі в умовах її інтегрування в ЄС. Нова парадигма розвитку регіонів на основі структурних трансформацій була

закладена як в інституційну базу, так і в інструментарій реалізації регіональної політики Польщі. Основними новаціями стали:

- посилення спільної відповідальності органів влади, місцевого самоврядування, представників бізнесу та інститутів громадянського суспільства за реалізацію регіональної політики та розвиток регіонів перехід (регіональна політика перестала розглядатись як об'єкт виключної відповідальності органів державної влади);
- використання диференційованого підходу до різних територій (за рівнем та особливостями розвитку виокремлено 6 груп регіонів), для яких підібрано відповідний інструментарій;
- запровадження багатосекторного підходу до розвитку територій шляхом ефективного використання потенціалу міст, створення і освоєння інновацій, підвищення якості трудового потенціалу, забезпечення енергетичної безпеки, підвищення якості транспортної та інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури;
- запровадження механізму «територіальних контрактів» – угод між представництвом центральної влади в регіоні (а не урядом) і воєводським самоврядуванням щодо узгодження спільних цілей розвитку території, засад і пріоритетних заходів щодо їх реалізації;
- широке використання середньострокових програмних інструментів на національному, макрорегіональному та регіональному рівнях. Впродовж європейської фінансової перспективи 2017-2013 рр. за погодженням із інституціями ЄС у Польщі реалізувались:

1) операційні програми, які впроваджуються на національному рівні, мали єдиний фінансовий план і загальні умови конкурсу для суб'єктів економіки всієї країни («Інноваційна економіка», «Інфраструктура і довкілля», «Підвищення конкурентоспроможності підприємств»);

2) 16 регіональних операційних програм (для кожного воєводства розроблена власна операційна програма), які відрізняються завданнями, пріоритетними напрямками і можливостями дофінансування проектів для окремих підприємств (з 2007 р. урядам воєводств передані повноваження щодо прийняття рішення про відбір проектів для реалізації на території відповідного воєводства за рахунок коштів, виділених зі структурних фондів у межах регіональної програми);

3) операційна програма розвитку Східної Польщі – макрорегіону з найнижчим рівнем розвитку.

Після вступу в ЄС основним донорами регіональної структурної політики Польщі стали структурні фонди ЄС, Європейський фонд регіонального розвитку і Фонд згуртування ЄС. Для ефективної реалізації стратегії розвитку Польщі було залучено 85 млрд євро (66,7 млрд євро – з фондів ЄС, 5,9 млрд євро – з Державного бюджету Польщі, 6 млрд євро – з місцевих бюджетів, 6,4 млрд євро – кошти приватних інвесторів). Внесок бюджетної системи Польщі у фінансування регіонального розвитку становив 1/5, причому за регіональними програмами не перевищував 15,0-15,6%.

Для виявлення впливу фінансової допомоги в межах програм ЄС на рівень економічного зростання в регіонах Польщі проведено регресійний аналіз з використанням таких незалежних змінних: обсяги фінансової допомоги з фондів ЄС на одного мешканця за період 2007-2013 рр. (x_1); структурні видатки сектору місцевого самоврядування на 1 мешканця у 2013 р. (x_2); частка витрат на дослідження і розробки у ВРП у 2013 р. (x_3); частка витрат на фінансування проектів з розвитку інформаційного суспільства та наукових досліджень у загальних обсягах допомоги ЄС, 2007-2013 рр. (x_4); частка витрат на фінансування проектів з розвитку транспортної інфраструктури у загальних обсягах допомоги ЄС, у 2007-2013 рр. (x_5); частка витрат на фінансування проектів з охорони довкілля у загальних обсягах допомоги ЄС у 2007-2013 рр. (x_6). У ролі залежної змінної для проведення аналізу використано обсяги ВВП Польщі на 1 мешканця за 2015 р. (Y), що дозволяє врахувати часовий лаг між надходженням коштів в економіку та результатом від їх використання. Одержана регресійна модель:

$$Y=0,465x_1+0,462x_4+0,544x_5, R^2=0,67 \quad (2)$$

вказує на високий рівень залежності зростання ВВП від обсягів фінансової допомоги ЄС, зокрема витрат на фінансування проектів з розвитку інформаційного суспільства та наукових досліджень та проектів з розвитку транспортної інфраструктури.

Вагомим інструментом структурної модернізації воєводств Східної Польщі (Вармінсько-Мазурське, Свентокшиське, Підляське, Підкарпатське та Люблінське воєводства) стала окрема операційна програма «Розвиток Східної Польщі на період 2007-2013», основною метою якої було прискорення темпів соціально-економічного зростання Східної Польщі на засадах сталого розвитку шляхом активного інвестування в основні економічні потужності. Обсяг фінансування Програми склав 2,27 млрд євро. При цьому основний акцент був зроблений на стимулювання розвитку конкурентоспроможної економіки шляхом підтримки інновацій, збільшення інструментів фінансової інженерії; розвиток інформаційного суспільства через розширення доступу до широкосмугового Інтернету; формування регіональних центрів зростання, шляхом розвитку метрополійних функцій низки великих міст, а також адміністративних центрів повітів; розвиток міських систем громадського транспорту; підвищення доступності та якості транспортного сполучення; підвищення ролі екологічного туризму в економічному розвитку макрорегіону (розвиток доріг і велосипедних маршрутів).

За результатами реалізації Програми, рівень ВРП регіонів зріс, а темпи його зростання сягнули середньопольського рівня. Тому Програму було пролонговано на період 2014-2020 рр. При цьому удосконалення набули форми надання допомоги – дотації істотно скорочені, фінансові кошти для підтримки підприємництва надаються в основному на поворотній основі – у вигляді позик, гарантій і поручительств. Крім того, нова Програма спрямована на інтегрований розвиток макрорегіону, чітке визначення ролі кожного з

воєводств у забезпеченні його зростання, імплементацію принципів смарт-спеціалізації кожного з воєводств.

В роботі доведено доцільність реалізації та визначено напрямки імплементації досвіду Польщі щодо реалізації Програми розвитку Східної Польщі, оскільки впродовж реалізації Програми воєводствам вдалось підвищити продуктивність праці, суттєво модернізувати традиційну економічну структуру низькодохідного і низькоефективного сільського господарства, активізувати інноваційну діяльність, досягнути європейських стандартів розвитку інфраструктури, і, що особливо важливо, змінити тренди депопуляції і трудової міграції населення.

На основі проведеного дослідження розроблено пропозиції щодо імплементації досвіду країн-членів ЄС в частині формування регіональної політики структурної модернізації економіки. Зокрема доведено, що остання має характеризуватись такими ознаками: наявність усвідомленого і сформульованого бачення цілей регіонального розвитку країни (у вигляді загальних цілей, стратегічних планів); наділення органів влади відповідальністю за зміну економічних пропорцій територіального розвитку та відповідними фінансовими ресурсами; наявність спеціальних інструментів, націлених на економічний розвиток проблемних територій.

Саме ці характеристики мають стати визначальними при виборі подальших напрямів розвитку регіональної політики структурної модернізації економіки України.

У п'ятому розділі «**Стратегічні пріоритети та напрямки вдосконалення регіональної політики структурної модернізації економіки України в світлі сучасних викликів**» обґрунтовано концептуальну модель регіонального розвитку на засадах структурних трансформацій, розроблено інструментарій реалізації регіональної політики структурної модернізації в контексті активізації євроінтеграційних процесів, досліджено перспективи переходу до неоіндустріальної моделі розвитку економіки регіонів України як передумови підвищення їх конкурентоспроможності.

Тенденції структурної модернізації економіки регіонів України свідчать про неефективність системи державного управління в цій сфері у зв'язку з відсутністю системного застосування та низької результативності інструментів регіонального розвитку, мотивації органів місцевого самоврядування до розробки та впровадження механізмів структурної модернізації через брак повноважень щодо регіонального розвитку, відсутність дієвого механізму ендогенноорієнтованого зростання регіонів.

Поряд з внутрішніми чинниками формування регіональної політики структурної модернізації економіки України визначальної ролі набуває вплив Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. З одного боку, вона розширює можливості доступу українських виробників до європейських ринків інвестицій, інновацій, технологій тощо, з іншого, виникає низка ризиків, врахування яких є обов'язковим при розробці механізмів реалізації такої політики, а саме:

- обмеження щодо застосування протекціоністських заходів на внутрішніх ринках;

- перетворення України у місце розташування філій іноземних компаній та постачальника продукції низького або середнього рівня переробки для іноземних брендів;
- низький рівень прибутковості таких підприємств і програш власних позицій у «глобальному економічному ланцюзі» країнам із ще більш дешевою робочою силою;
- консервація низького рівня оплати праці та, відповідно, якості життя населення.

Доведено, що вагомим фактором оновлення та формування ефективної структури економіки на локальному рівні може стати адміністративно-фінансова децентралізація, за умови передачі органам місцевого самоврядування реальних важелів впливу на економічний розвиток територіальних громад та удосконалення системи макроекономічного стимулювання економічної активності в країні.

Наголошено, що одним із основних напрямків формування нової моделі структурної модернізації економіки регіонів в сучасних умовах має стати їх «розумна» спеціалізація. Беручи до уваги сучасні умови і пріоритети регіонального розвитку в Україні, концепція розумної спеціалізації у регіональній політиці структурної модернізації може бути імplementована через механізми:

- масштабування і внутрішньої інтеграції інноваційного потенціалу регіону, йдеться перед усім про налагодження і подальший розвиток взаємодій між представниками науки, економіки та сфери бізнес-послуг задля отримання нових знаннєвомістких продуктів;
- створення ринків для смарт-технологій майбутнього, що передбачає формування мережевої моделі функціонування економіки, а це, в свою чергу, відкриває нові можливості для участі в ланцюгах створення вартості міжрегіонального масштабу. Важливою умовою реалізації цього механізму є створення інституційних передумов та залучення усіх суб'єктів соціально-економічної системи регіону до споживання та вироблення високотехнологічних продуктів. У цьому контексті стратегічними напрямами державного регулювання визначено: створення та розвиток територіальних центрів знань та інновацій; розвиток мережі технологічно розвинених суспільних послуг; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури в регіоні.

Загалом економічне піднесення України може бути досягнуте за умови забезпечення відповідних темпів зростання та підвищення продуктивності у всіх значимих секторах економіки. В роботі виокремлено п'ять секторів економіки за критеріями їх інноваційної та цінової конкурентоспроможності: високотехнологічна промисловість; послуги у сфері інформаційних (ІТ) та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), бізнес-послуги; масове виробництво промислової продукції; видобувна та переробна промисловість; виробництво товарів і послуг для локальних ринків. При цьому потенціал зростання і драйвери конкурентоспроможності істотно різняться для кожного

сектору економіки. З огляду на це, запропоновано матрицю ринкових драйверів і чинників зростання для виокремлених секторів економіки в Україні (рис. 6).

Рис. 6. Матриця ринкових драйверів та чинників зростання економіки України*

*Розробка автора

У коротко- та середньостроковій перспективі *науко- та технологічно містка промисловість* (зокрема виробництво фармацевтичних препаратів, медичного і оптичного обладнання, високотехнологічне машино- та приладобудування тощо) не забезпечить суттєвого зростання ВДВ України, однак її розвиток є надважливим у довгостроковій перспективі, оскільки розвиток технологій і передових інновацій результуватиметься у зростання інших секторів (зокрема, масового виробництва товарів і послуг). На сьогодні частка такої промисловості у Польщі становить близько 2% ВВП, у Чехії – 4%, у Німеччині – 5%, а в Україні – 1,6%.

Для України вагому роль може відіграти виробництво фармацевтичної продукції і препаратів, оскільки його зростання є найбільш динамічним упродовж останніх років. Так, частка виробництва фармацевтичної продукції та препаратів у структурі промисловості України впродовж 2010-2015 рр. зросла із 0,7% до 1% (у Польщі частка цього сектору теж становить 1%, при цьому сьогодні Польща є найбільшим у Центральній Європі і шостим за величиною в ЄС виробником фармацевтичної продукції і препаратів). Окрім цього, виробництво фармацевтичної продукції характеризується надвисоким рівнем

доданої вартості, який у фармацевтичних препаратах коливається від 70 до 90%, у той час як в обробній промисловості становить близько 15%, у сфері роздрібної та оптової торгівлі – 3-5%.

Зважаючи на висококонкурентність європейського та світового ринку фармацевтичної продукції і препаратів автором обумовлено напрями, за якими Україна могла б конкурувати на цих ринках: виробництво дженериків на українських підприємствах; співучасть у ролі підрядника європейських компаній у виробництві фармацевтичних продуктів та препаратів; створення логістичного центру для європейських і азійських фармацевтичних компаній.

Іншим високоінноваційним сектором, який характеризується стрімкими темпами зростання у світі і в якому Україна має достатньо високі позиції конкурентоспроможності – *сфера ІТ, ІКТ та бізнес-послуг*. У І півріччі 2016 р. частка ІТ у ВВП України склала 3,6% при тому, що у 2012 р. цей показник становив 0,8%. У цьому секторі Україна володіє достатнім потенціалом, щоб вести конкурентну боротьбу за ринки ІТ-послуг середнього класу з такими країнами як Індія та Філіппіни, а також за ринки аутсорсингових послуг вищого класу.

Центрами розвитку таких послуг в Україні можуть стати міста з традиційно високим рівнем концентрації інтелектуального та інноваційного потенціалу – Київ, Львів, Харків, а також Дніпро, яке отримало значний поштовх розвитку у зв'язку із втратою Донецьком ролі науково-технічного центру розвитку Східного регіону.

На підставі аналізу європейського досвіду розвитку високотехнологічної промисловості та наукомістких послуг в роботі виокремлено низку драйверів їх зростання, основними з яких є кластеризація і консолідація, інтенсифікація міжнародного співробітництва, підтримка науково-дослідницької діяльності, придбання іноземних технологій, просування високотехнологічної вітчизняної продукції на зовнішній ринок. Тобто реалізація потенціалу конкурентоспроможності високотехнологічної промисловості та послуг значною мірою лежить не у площині застосування прямих механізмів підтримки таких видів економічної діяльності, а підвищення ефективності механізмів стимулювання взаємодії бізнес-структур, влади, продуцентів інновацій та знань, інших суб'єктів економіки на локальному, регіональному та міжрегіональному рівнях.

Види економічної діяльності, спрямовані на *масове виробництво* (автомобілебудування, зокрема складальне виробництво, меблева, текстильна і хімічна промисловість, виробництво комп'ютерного та електротехнічного обладнання, металевої продукції) у найближчі роки може стати основним двигуном зростання економіки України (у тому числі на основі розвитку офшорингу). Однак необхідним критерієм інтенсифікації розвитку масового виробництва є підвищення його продуктивності. За період 2010-2015 рр. найвищі темпи зростання продуктивності в Україні показали виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність, текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів,

виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції.

Основними драйверами розвитку масового виробництва продукції в Україні в сучасних умовах можуть стати: залучення великих іноземних компаній – лідерів ринку, що відкриє доступ до нових технологій виробництва, зростання продуктивності праці та виробництва; оптимізація ланцюгів виробництва в частині закупівель, виробництва, формування запасів і розробки продукту; досягнення ефекту масштабу за рахунок консолідації виробників і субпідрядників за ініціативою великих компаній, що дозволить подолати значну фрагментованість, зокрема у текстильній, меблевій промисловості, виробництві готових металевих виробів; створення українських брендів і їх експансія на зовнішні ринки.

У сучасних умовах стратегічно безперспективним є підтримка розвитку секторів з обмеженою динамікою та з низькою часткою доданої вартості (зокрема, таких як традиційна енергетика і видобувна промисловість тощо). Водночас *видобувна і переробна промисловість* є ваговою складовою ВВП України. Саме ця сфера зараз суттєво трансформується під впливом вимушених обставин, пов'язаних з втратою з-під контролю України у 2013–2014 рр. газових родовищ Чорноморського шельфу та значної частини гірничодобувної, металургійної та хімічної промисловості Донбасу. Станом на початок 2016 р. в Україні частка цього сектора становить близько 5% ВВП, в той час як у країнах ЄС-15 не перевищує 2%. У стратегічній перспективі цей сектор має набути виключно національного значення (без спрямування на зовнішній ринок) у частині постачання палива та інших видів сировини. Його конкурентоспроможність лежить у площині зниження собівартості продукції, оскільки цей сектор покликаний підтримувати конкурентоспроможність інших секторів економіки на зовнішніх ринках.

Сектор *виробництва товарів і послуг для локальних ринків* на сьогодні є найвагомим у структурі ВВП України і включає сільське господарство, енергетику, транспорт, роздрібну та оптову торгівлю. Ці види діяльності менше піддаються впливу глобальних трендів і набагато більше залежать від динаміки розвитку регіонального ринку. Для України сьогодні саме сільське господарство та транспорт забезпечують зростання економіки загалом і формують значний позитивний внесок у формування платіжного балансу держави. Великі розміри сектору та його потужне зростання відбувається завдяки високому рівню внутрішнього споживання. Наголошено, що конкурентоспроможність сектору значною мірою залежить від: розвитку внутрішнього ринку України в наступні роки; подальшого вдосконалення нормативної бази функціонування сільського господарства, енергетики, транспорту; конкурентоспроможності української продукції на європейських ринках (з одного боку, має місце суттєве зростання продуктивності сільського господарства України впродовж останнього десятиліття, з іншого – її конкурентоспроможність суттєво нівелюється реалізацією програм підтримки сільгоспвиробників в ЄС); спроможності протистояти експансії

сільськогосподарської продукції Польщі та інших країн-членів ЄС на внутрішньому ринку.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано нове вирішення важливої наукової проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад формування регіональної політики структурної модернізації економіки України в умовах активізації євроінтеграційних процесів та визначенні стратегічних імперативів і механізмів її реалізації з врахуванням досвіду країн-членів ЄС.

Проведене дослідження дозволило сформулювати низку взаємопов'язаних науково-практичних висновків. До основних з них слід віднести наступні:

1. На основі дослідження вітчизняних та зарубіжних моделей регулювання структурних трансформацій на регіональному рівні обґрунтовано концептуальний базис формування регіональної політики структурної модернізації. До засадничих концепцій розробки такої політики віднесено: інституціональну, еволюційну, кібернетичну, синергетичну, структуралістську, неокласичну, інноваційно-технологічну. Встановлено, що структурна модернізація передбачає досягнення зростання економіки регіону на основі підвищення продуктивності, технологічності, інноваційності виробничих процесів та ефективного використання ресурсного, геополітичного, соціально-економічного потенціалу.
2. В роботі запропоновано концептуальну модель регіональної політики структурної модернізації економіки, яка спрямована на вирішення таких завдань як підвищення економічної і соціальної ефективності регіонального суспільного виробництва; формування стратегії структурних зрушень, орієнтованої на раціональне використання потенціалу регіону, залучення інновацій, використання конкурентних переваг території; швидке реагування на зміни структури регіональної економічної системи, зростання темпів її економічного росту та забезпечення реалізації необхідних реформ; активне включення регіону у світогосподарські взаємовідносини на засадах конкурентоспроможного партнера; зміцнення міжрегіональних та внутрішньорегіональних економічних зв'язків. При цьому встановлено, що результативність реалізації запропонованої моделі визначатиметься налагодженістю взаємодії між основними суб'єктами реалізації регіональної політики структурної модернізації економіки – державними та регіональними органами влади, інститутами місцевого самоврядування та громадянського суспільства, бізнес структурами, науковими установами.
3. Обґрунтовано, що зважаючи на пряму залежність відтворювального процесу в масштабах країни від специфічних відтворювальних умов окремих регіонів, регіональна політика структурної модернізації економіки має формуватись на принципах загальнодержавної структурної політики і державної регіональної політики. Реалізація регіональної політики структурної модернізації здійснюється через механізми загальнодержавного, регіонального та локального масштабу. При цьому

визначальними мають стати інструменти горизонтальної дії, спрямовані на створення сприятливого середовища для активізації підприємницької активності. Винятком можуть бути лише стратегічні для економіки країни сфери, а частка фінансових ресурсів для підтримки їх розвитку (як свідчить довід європейських країн) не має перевищувати 10% коштів, що спрямовуються на структурну модернізацію економіки.

4. На основі запропонованого методичного підходу в дисертації здійснено оцінювання процесів структурної трансформації на регіональному рівні в Україні на предмет еластичності (чутливості) трансформації регіональної структури економіки та інтенсивності секторальних структурних змін економіки регіонів України. Проведений аналіз регіональної структури економіки за 2004-2015 рр. засвідчив нарощення частки м. Києва та Київської області (за ВРП, зайнятістю, капітальними інвестиціями), Львівської та Черкаської областей (за ВРП), Івано-Франківської та Дніпропетровської областей (за зайнятістю і капітальними інвестиціями). У більшості регіонів України структурні трансформації обумовлені галузевою спрямованістю капітальних інвестицій, натомість в економіці Волинської, Тернопільської та Вінницької областей визначальними були зміни у структурі зайнятості.
5. Здійснення порівняльного аналізу ефективності структурних трансформацій в регіонах Польщі та України в умовах євроінтеграції дозволило встановити, що структура економіки регіонів України є наближеною до структури економіки Польщі, водночас для України властиві значні дисбаланси у динаміці зростання науко- та технологічних секторів економіки, низький рівень продуктивності праці, а також неефективне використання ендегенного природного, геополітичного та соціально-економічного потенціалу регіонів.
6. Здійснена діагностика структурних зрушень у промисловому секторі економіки регіонів України та Польщі дозволила виявити драйвери його розвитку в сучасних умовах. При цьому критеріями ефективності таких зрушень слід визнати: створення якісної бази функціонування науково-дослідних інститутів, що спеціалізуються у сфері розробки, патентування та комерціалізації високих технологій; створення кількох добре відомих і потужних «флагманів» (брендів), що продукують передові технології; зростання частки імпорту сировини і низькотехнологічної продукції; зростання частки експорту високотехнологічної продукції, продукції із високим рівнем переробки, передових технологій, запатентованих і комерціалізованих в Україні.
7. Запропоновано модель регіонального розвитку на засадах структурних трансформацій економіки в умовах активізації євроінтеграційних процесів, яка базується на принципах спільної відповідальності за розвиток регіону (органів влади, підприємницьких структур, інституцій громадянського суспільства), диференційованого підходу до регулювання розвитку окремих регіонів (груп регіонів, територій), ефективного використання потенціалу міст як центрів інноваційного розвитку,

запровадження механізму «територіальних контрактів», широкого використання середньострокових програмних інструментів на національному, макрорегіональному, регіональному рівнях.

8. Доведено, що регіональна політика структурної модернізації економіки, яка відповідає європейських вимогам, передбачає надання переваги м'яким, горизонтальним методам регулювання. В цьому контексті визначальними напрямками стимулювання мають стати: створення інтеграційних структур та інноваційних організаційних форм – індустріальні (промислові) парки та технопарки, кластери, транскордонні об'єднання; прискорення технологічного розвитку промислових комплексів шляхом їх входження до глобальних ланцюгів доданої вартості через спільне проведення НДДКР та реалізацію спільних коопераційних проектів з іноземними замовниками; створення спільних виробництв з країнами ЄС та іншими країнами; сприяння локалізації виробництва на території України і трансферу іноземних технологій; удосконалення законодавства; розширення географії поставок продукції, зокрема на ринки ЄС; залучення міжнародної донорської допомоги; перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів.
9. Одним із магістральних напрямків структурної модернізації економіки регіонів України має стати неоіндустріалізація, яка передбачає активізацію розвитку галузей промисловості на основі інновацій, нових технологій та моделей управління. Результативність неоіндустріальної трансформації вітчизняного промислового потенціалу та інтеграції в глобальні виробничі ланцюги з високою часткою доданої вартості може забезпечити поєднання експортоорієнтованої та інноваційноспрямованої моделей індустріалізації. Водночас неоіндустріалізація має супроводжуватись досягненням стійкого економічного зростання, ростом зайнятості і доходів населення, підвищенням якості життя, дотриманням екологічних вимог, збереженням довкілля та ресурсоефективністю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії та розділи монографій:

1. Прокопюк А. Структурні трансформації економіки регіонів в умовах євроінтеграції: досвід Польщі та перспективи його використання в Україні / Александер Прокопюк. – Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2016. – 375 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»)
2. Прокопюк А. Приватизаційні процеси як чинник структурних трансформацій в Польщі: досвід для України / Сторонянська І., Прокопюк А. // Теорія та практика регіонального розвитку: колективна монографія/ за заг. ред. К.Ф.Ковальчука, Л.М.Савчук – Дніпро: Герда, 2016. – С.5-15. *Внесок автора: виокремлено етапи приватизаційних процесів у Польщі.*
3. Prokopiuk Aleksander. Reforming the structural funds: challenges for the EU regional policy / Prokopiuk Aleksander // System transformations of the national economy: challenges and expectations / Collective monograph edited by

- Oleksandr Vlasiuk, Olga Ilyash, Volodymyr Voloshyn. – University of Economy Publishing, Bydgoszcz, Poland, 2016. – P.168-178.
4. Aleksander Prokopiuk. W kierunku gospodarki elektronicznej – wyzwania, narzędzia, dobre praktyki. - Tom 3. Doświadczenia we wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań w krajach Europy Wschodniej / Aleksander Prokopiuk. – Białystok: Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomicznej, 2014.
 5. Aleksander Prokopiuk. O niektórych uwarunkowaniach funkcjonowania Polski i jej sąsiedztwa na tle wyzwań XXI wieku / Aleksander Maksimczuk, Katarzyna Kucub-Bąk, Aleksander Prokopiuk. – Suwałki: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach, 2014. *Внесок автора: аналіз структурної модернізації економіки на регіональному рівні в Польщі.*
 6. Aleksander Prokopiuk. Regiony peryferyjne i rozwój społeczności lokalnych wybrane aspekty / Aleksander Prokopiuk, Jerzy Sikorski, Iwona Przychocka. – Suwałki: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach, 2013. *Внесок автора: оцінка соціально-економічних трендів Східного макрорегіону Польщі в умовах євроінтеграції.*
 7. Прокопюк Александер. Міжнародна трудова міграція і регулювання зайнятості населення: монографія / Прокопюк Александер. - Białystok-Grodno, 2013. – 186 с.
- У виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:*
8. Прокопюк А. Програмні інструменти структурної модернізації економіки регіону: досвід Східної Польщі / Прокопюк А. // Регіональна економіка. – 2017. – №1.
 9. Прокопюк А. Порівняльний аналіз ефективності структурних трансформацій у прикордонних регіонах України та Польщі // Економіка та суспільство: електронне фахове видання. – 2017. - № 2. – Режим доступу: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/>
 10. Прокопюк А. Неоіндустріальна модель структурної модернізації економіки регіонів / Александер Прокопюк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : зб. наук. пр. / ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України" ; відп. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2017. – Вип. 1(117). – С. 39-48.
 11. Prokopiuk A. Position of regional structural policy in terms of restructuring of ukrainian regions / Prokopiuk A. // Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». - Випуск 9. Частина 1. – Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2016. – С.95-100.
 12. Prokopiuk A. Regional structural policy: the essence and mechanism of implementation / Prokopiuk A. // Економічний форум. - 2016. - №4. – С.86-92.
 13. Prokopiuk A. Model of regional development on the basis of structural transformations / A. Prokopiuk // Регіональна економіка. - 2016. - № 1. - С. 32-38.

14. Прокопюк А. Галузеві структурні зрушення як чинник економічного зростання регіонів / Прокопюк А. // Регіональна економіка. – 2016. – №3 (81).
15. Прокопюк А. Структура економіки регіону: концептуалізація поняття і типологія / Прокопюк А. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». Випуск 2(48). – Ужгород, 2016.- С.143-148.
16. Prokopiuk A. The features of modern EU regional policy // Науковий альманах «Global World» / Національний університет «Острозька академія». – 2016. - №2. – С. 129-134.
17. Прокопюк А. Регіон як категорія просторового розвитку // Економіка та суспільство: електронне фахове видання. – 2016. - № 5. – Режим доступу: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/>
18. Прокопюк А. Сучасні тенденції розвитку ресторанного господарства України та Польщі / Александер Прокопюк, Юлія Феленчак // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. пр. – Львів, 2015. – Вип. 25.4. – С. 259 – 265. *Внесок автора: здійснено порівняльний аналіз розвитку ресторанного господарства в Україні та Польщі.*
19. Прокопюк А. Принципи формування нової моделі регіонального розвитку на засадах структурних трансформацій / А. Прокопюк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : зб. наук. пр. / ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України" ; відп. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2015. – Вип. 5(115). – С. 93-97.
20. Прокопюк А. Державна регіональна політика: наукові підходи та світові практики / А. Прокопюк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : зб. наук. пр. / ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України" ; відп. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2015. – Вип. 6(116). – С. 14-18.

У наукових фахових виданнях:

21. Прокопюк А. Методологічні засади та напрями реалізації державної структурної політики / Прокопюк А. // Вісник Сумського національного аграрного університету. – Сумський національний аграрний університет. – Суми, 2016. – Випуск 2 (56).- С.82-99.
22. Прокопюк А. Бюджетна спроможність регіонів України: порівняльний аналіз і напрями нарощення / Сторонянська І., Прокопюк А. // Вісник Університету банківської справи. – 2016. – №1-2 (25-26). – С.10-18. *Внесок автора: розглянуто роль державних інвестицій у зростанні фінансової спроможності регіонів.*
23. Прокопюк А. Трансформація механізмів фінансування соціального захисту в умовах адміністративно-територіальної реформи України / Сторонянська І., Гринчишин І., Прокопюк А. // Східна Європа: економіка, бізнес та управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/5_2016/54.pdf *Внесок автора: проаналізовано позитиви і негативи реструктуризації системи соціального захисту Польщі.*

24. Прокопюк А. Сучасна регіональна політика ЄС: досягнення та нові пріоритети / А. Прокопюк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : зб. наук. пр. / ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України" ; відп. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2014. – Вип. 6 (110). – С. 25-38.
 25. Прокопюк А. Тенденції та проблеми соціально-економічного розвитку українсько-польських прикордонних регіонів та можливості їх трансформування в умовах євроінтеграції / Александер Прокопюк // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування: збірник наукових праць. – 2013. – Вип. №3 (63). – С. 253-261. – (Серія «Економічні науки»)
- У виданнях іноземних держав:*
26. Prokopiuk A. Modernization of economic structure of Ukraine's regions in terms of intensification of integration processes / Prokopiuk A. // Perspectives – Journal on economic issues. – 2016. - №2. – P.41-48. – Режим доступу: <http://perspectives-ism.eu/contents/22016-2/22016-041-prokopiuk/>
 27. Prokopiuk A. New regional policy in the eu: advantages and risks / Prokopiuk A. // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. – Kosice, Slovakia: University of Central Europe of Skalica. – 2016. – Volume 4. – P. 70-72.
 28. Prokopiuk A. Kompleksie marketingu przygranicznych instytucji wyższej edukacji / Prokopiuk A. // Aleksander Bielausow, Aleksander Maksimczuk, Anna Świerczewska-Gąsiorowska (red.), Sektor małych i średnich przedsiębiorstw wschodniej Europy: Wybrane problemy, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa. – Suwałki, 2016. – S. 43-65.
 29. Prokopiuk A. Granica i transgraniczność a rozwój województwa Podlaskiego – wybrane aspekty / Roman Fedan, Marta Gnat, Aleksander Maksimczuk, Aleksander Prokopiuk // Katarzyna Świerczewska-Pietras, Mariusza Pyra (red.), Wyzwania polityki regionalnej w aspekcie rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów trans granicznych, t. 2, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. – Biała Podlaska, 2015. – S. 36-55. *Внесок автора: розглянуто вплив прикордонного розташування на процеси структурної трансформації регіону.*
 30. Prokopiuk A. Istota kapitału i jego znaczenie w przedsiębiorstwie – uwagi ogólne (ekonomiczne i prawne) / Aleksander Prokopiuk // Problemy Współczesnej Ekonomii: Globalny, Narodowy i Regionalny Konspekt (praca zbiorowa), Grodzieński Uniwersytet Państwowy im. Janki Kupały w Grodnie na Białorusi. – Grodno, 2015. – S. 102-119.
 31. Prokopiuk A. E-bankowość jako element wsparcia sektora przedsiębiorstw / Aleksander Prokopiuk // Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Suwałkach. – Suwałki, 2015. – S. 220-234.
 32. Prokopiuk A. Nowa jakość granic i mały ruch graniczny (mrg) a możliwości zmiany szans rozwojowych wschodniego pogranicza Polski i województwa podlaskiego / Aleksander Maksimczuk, Aleksander Prokopiuk // B. Petrecka, S. Dyrda-Maciałek, K. Rejman (red.), Europa w ujęciu interdyscyplinarnym –

- społeczeństwo, polityka, gospodarka, turystyka, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu. – Jarosław, 2015. – S. 148-161. *Внесок автора: встановлено вплив малого прикордонного руху на ефективність трансформаційних процесів в економіці прикордонних регіонів.*
33. Prokopiuk A. Transgraniczność i ekologia w nowych (unijnych) uwarunkowaniach rozwoju wschodniego pogranicza Polski i województwa podlaskiego / Aleksander Prokopiuk, Aleksander Maksimczuk, Ilona Edyta Wakuluk // B. Petrecka, S. Dyrda-Maciałek, K. Rejman (red.), Europa w ujęciu interdyscyplinarnym – społeczeństwo, polityka, gospodarka, turystyka, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu. – Jarosław, 2015. – S. 159-172. *Внесок автора: проаналізовано вплив євроінтеграційних процесів на розвиток східних прикордонних територій Польщі.*
- 34., Prokopiuk A. Restrukturyzacja a sprawność działania Poczty Polskiej S.A. / Aleksander Maksimczuk, Aleksander Prokopiuk, Małgorzata Michalak-Ulita // A. Jaki, M. Kowalik (red.), Współczesne oblicza i dylematy restrukturyzacji, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. – Kraków, 2015. – S. 50-66. *Внесок автора: обґрунтовано напрямки реструктуризації Пошти Польщі.*
35. Prokopiuk A. Changes of the economic structure and restructuring of the coal sector problem in Poland at the onset of the transformation of the economic system / Aleksander Prokopiuk // R. Borowiecki, B. Siuta-Tokarska (red.), Restructuring as the imperative of development and changes in economy, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. – Kraków, 2015. – S. 116-131. *Внесок автора: систематизовано чинники структурних трансформацій економічної системи на регіональному рівні.*
36. Prokopiuk A. Geopolitical restructuring of foreign trade and challenges in the improvement of international competitiveness of Polish economy / Aleksander Maksimczuk, Aleksander Prokopiuk // R. Borowiecki, B. Siuta-Tokarska (red.), Restructuring as the imperative of development and changes in economy, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. – Kraków, 2015. – S. 71-88. *Внесок автора: розглянуто тенденції зміни структури експорту Польщі та напрямки підвищення конкурентоспроможності її економіки.*
37. Prokopiuk A. Wybrane działania lokalnej polityki społecznej na rzecz osób niepełnosprawnych / Aleksander Prokopiuk // A. Maksimczuk, K. Kucub-Bąk, A. Prokopiuk (red.), O niektórych uwarunkowaniach funkcjonowania Polski i jej sąsiedztwa na tle wyzwań XXI wieku. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach. – Suwałki, 2014. – S. 265-275.
38. Prokopiuk A. Powstawanie, rozwój i znaczenie gospodarki elektronicznej – wybrane aspekty / Aleksander Maksimczuk, Aleksander Prokopiuk // W kierunku gospodarki elektronicznej – wyzwania, narzędzia, dobre praktyki, t. 1, B. Powichrowska (red.), Upowszechnianie wiedzy w warunkach gospodarki elektronicznej, Wyd. Wyższej Szkoły Ekonomicznej. – Białystok, 2014. – S. 10-25. *Внесок автора: означено роль електронної комерції у забезпечення структурної модернізації економіки.*

39. Prokopiuk A. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w krajach zagrożonych katastrofami naturalnymi / Aleksander Prokopiuk // A. Maksimczuk, K. Kucub-Bąk, A. Prokopiuk (red.), O niektórych uwarunkowaniach funkcjonowania Polski i jej sąsiedztwa na tle wyzwań XXI wieku. Wybrane aspekty zmian w Polsce i jej sąsiedztwie po integracji z Unią Europejską, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach. – Suwałki, 2014. – S.23-37.
40. Prokopiuk A. Uwagi o teorii i praktyce przebudowy struktury polskiej gospodarki w związku z transformacją i integracją z Unią Europejską / Aleksander Maksimczuk, Katarzyna Kucub-Bąk, Aleksander Prokopiuk, Krzysztof Wilczyński // A. Maksimczuk, K. Kucub-Bąk, A. Prokopiuk (red.), O niektórych uwarunkowaniach funkcjonowania Polski i jej sąsiedztwa na tle wyzwań XXI wieku. Wybrane aspekty zmian w Polsce i jej sąsiedztwie po integracji z Unią Europejską, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach. – Suwałki, 2014. *Внесок автора: окреслено механізми структурної модернізації економіки в умовах активної євроінтеграції.*
41. Aleksander Prokopiuk. Uwagi w sprawie uwarunkowań i charakteru polsko-białoruskich stosunków handlowych po zintegrowaniu się Polski z UE / Prokopiuk A. // R. Fedan, B. Petrecka, S. Dyrda-Maciełek (red.), Problemy współczesnej Europy – ujęcie interdyscyplinarne, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. Ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu. – Jarosław, 2014. – S. 51-64.
42. Prokopiuk A. Prawno-administracyjne uwarunkowania przepływu towarów przez polsko-ukraińską granicę – zewnętrzną granicę Unii Europejskiej / Aleksander Maksimczuk, Aleksander Prokopiuk, Katarzyna Kucub-Bąk, Piotr Bołtryk // Transgraniczność jako czynnik rozwoju regionu (na przykładzie województwa podlaskiego). T. 2, A. Ejsmont, K. Kucub-Bąk, I. Przychocka (red.), Współpraca Polski ze wschodnim sąsiedztwem gospodarczym – wybrane aspekty, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach. – Suwałki, 2014. – S. 8-22. *Внесок автора: визначено напрямки адміністративно-правового врегулювання проблем руху товарів на українсько-польському кордоні.*
43. Aleksander Prokopiuk. Wybrane aspekty rozwoju e-bankowości w Polsce, w: Stan i perspektywy rozwoju współczesnej bankowości / Prokopiuk A. // Wydział Ekonomii i Zarządzania Uniwersytet w Białymstoku, Białystok, 2013. – S. 29-40.
44. Prokopiuk A. Czy przedsiębiorczość i sektor MSP, działające zgodnie z zasadami ekonomii społecznej, mogą stać się ważną siłą napędową rozwoju współczesnej gospodarki i jej lokalnych społeczności? / Aleksander Prokopiuk // Ekonomia społeczna dla rozwoju społeczności lokalnych, Centrum Aktywności Społecznej Pryzmat. – Suwałki, 2013. – S. 128-146.
45. Prokopiuk A. Finansowanie i wspieranie rozwoju jako ważne determinanty dalszego rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw / Aleksander Prokopiuk, Natalia Szczurzevska, Anna Poźniak // Regiony peryferyjne i rozwój społeczności lokalnych wybrane aspekty, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa

- im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach. – Suwałki, 2013. - *Внесок автора: розглянуто інструментарій стимулювання розвитку малого підприємництва та його відповідність європейській регіональній політиці.*
- 46.Prokopiuk A. Działalność Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w łapach jako realizatora projektów aktywizacji lokalnych społeczności w walce z bezrobociem w gminie / Aleksander Prokopiuk // A. Maksimczuk, I. Przychocka (red.), Nowe elementy otoczenia społeczności lokalnych Tom II, Zmiany w rozwoju regionalnym i funkcjonowaniu wschodniego pogranicza Polski, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach. – Suwałki, 2013. – S. 45-64.
- 47.Prokopiuk A. Wpływ działalności agroturystycznej na społeczność lokalną na przykładzie województwa podlaskiego / Aleksander Prokopiuk, K. Kucab, M. Owsieniuk // A. Maksimczuk, I. Przychocka (red.), Nowe elementy otoczenia społeczności lokalnych. T. 2, Zmiany w rozwoju regionalnym i funkcjonowaniu wschodniego pogranicza Polski, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach. – Suwałki, 2013. – S. 187-202. *Внесок автора: детерміновано чинники розвитку агротуристичного сектора на локальному рівні у прикордонному регіоні.*
- 48.Prokopiuk A. Regulacje prawne przepływu towarów przez Polskę Wschodnią jako zewnętrzną granicę Unii Europejskiej a warunki rozwoju społeczności lokalnych / Aleksander Prokopiuk // A. Maksimczuk, I. Przychocka (red.), Nowe elementy otoczenia społeczności lokalnych, t. 2, Zmiany w rozwoju regionalnym i funkcjonowaniu wschodniego pogranicza Polski, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. Edwarda F. Szczepanika w Suwałkach. – Suwałki, 2013. – S.12-27.

Матеріали конференцій:

- 49.Прокопюк А. «Розумна спеціалізація» як імператив структурної модернізації економіки регіонів в умовах євроінтеграції / Прокопюк Александер // Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє: тези Наук.-практ. Інтернет-конф. (3 березня 2017 р.). — К.: КНЕУ, 2017. – С.125-127.
- 50.Прокопюк А. Регіональна структурна політика: механізми та напрями її реалізації / Прокопюк А. // Пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку держави та регіонів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 16-17 вересня 2016 р.). – Дніпро: НО «Перспектива», 2016. – С.105-107.
- 51.Прокопюк А. Значення регіональної структурної політики в забезпечення розвитку регіону / Прокопюк А. // Сучасні міжнародні економічні відносини: становлення та особливості розвитку: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 23-24 вересня 2016 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». – О. : ЦЕДР, 2016. – С.76-80.
- 52.Прокопюк А. Регіональна структурна політика як чинник забезпечення економічного розвитку України / Прокопюк А. // Конкурентоспроможність національної економіки: показники, фактори впливу та шляхи підвищення:

- збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 30 вересня 2016 р.). У 2-х частинах. – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2016. – Ч. 1. – С.108-111.
53. Прокопюк А. Еволюція регіональної політики ЄС / Прокопюк А. // Сучасні механізми реалізації конкурентної політики України в умовах глобалізації: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17 листопада 2016 р.). – Ужгород, 2016. – С. 18-22.
 54. Прокопюк А. Інвестиції як чинник активізації розвитку економіки регіону / Прокопюк А. // VII Всеукраїнська науково-практична конференція “Сучасний стан та пріоритети модернізації фінансово-економічної системи України”: матеріали конференції (м. Львів, 23 листопада 2016 р.) – Львів, 2016. – С.104-110.
 55. Prokopiuk A. Uwagi o dostosowaniu się polskiej administracji celnej do nowych wymogów obsługi wschodniej zewnętrznej granicy Polski / Prokopiuk A. // Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Praktycznej nt. „Problemy Współczesnej Ekonomii: Globalny, Narodowy i Regionalny Konspekt”, 28-30 maja 2015, Grodzieński Uniwersytet Państwowy im. Janki Kupały w Grodnie na Białorusi. – Grodno, 2015. – S. 37-45.
 56. Прокопюк А. Регіональна політика ЄС: фінансові механізми її реалізації / Прокопюк А. // Всеукраїнська науково-практична конференція «Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти»: матеріали конференції (м. Ужгород, 23 листопада 2016 р.). – С. 53-59.
 57. Prokopiuk A. Economic development and structural changes in agriculture / Прокопюк А. // II Міжнародна науково-практична конференція «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб’єктів господарювання: сучасний стан та перспективи»: матеріали конференції. – Черкаси, 2016. – С.31-40.
 58. Прокопюк А. Фінанси в умовах модернізації регіональної економіки / Прокопюк А. // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 квітня 2015 р.) / Редакція: А. І. Даций, А. Б. Кондрашихін, І. В. Свида – К.: ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ»», 2016. – С.75-78.
 59. Prokopiuk A. Suwerenny transfer ryzyka katastrof naturalnych i rola ubezpieczeń w adaptacji do zmian klimatycznych / Prokopiuk A. // IV Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt. „Aktywność podmiotów gospodarczych w zmieniających się warunkach ekonomicznych”, 21-22 września 2015, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu. – Jarosław, 2015. – S.152-160.
 60. Прокопюк А. Порівняльна характеристика тенденцій зайнятості населення України й Польщі в контексті європейської інтеграції / Прокопюк А. // Україна у європейському просторі. Проблеми бізнесу, політики, права: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 квітня 2012 року, Львів) / За ред. д-ра екон. наук, проф. Л.А.Янковської. – Львів: ЛУБП, 2012. - С.218-219.
 61. Prokopiuk A. Instytucjonalizacja rynku innowacji a rozwój działalności związanej z patentami i licencjami na Białorusi / Prokopiuk A. // Konferencja Naukowa nt.

“Restrukturyzacja w obliczu wyzwań gospodarki globalnej”, 22-25 października 2014, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. - Krakow, 2014. – S. 98-101.

62. Prokopiuk A. Prawno-administracyjne uwarunkowania przepływu towarów przez polsko-ukraińską granicę / Prokopiuk A. // Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Problemy współczesnej Europy – społeczeństwo, gospodarka, polityka, kultura”, 18 kwietnia 2013, Instytut Stosunków Międzynarodowych, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu. – Jarosław, 2013. – S. 39-43.

АНОТАЦІЯ

Прокопюк А. Регіональна політика структурної модернізації економіки України в умовах євроінтеграції. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», Львів, 2017.

В дисертації обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження процесів структурної трансформації економіки регіону та обґрунтовано концептуальні засади формування регіональної політики структурної модернізації економіки в контексті активізації євроінтеграційних процесів. В її основу закладено імперативи «розумної спеціалізації», сталого ендегенноорієнтованого розвитку; інклюзивності розвитку регіонів.

Автором розроблено індикативний методичний підхід до оцінювання структурних трансформацій економіки регіонів, який включає аналіз еластичності (чутливості) трансформації регіональної структури економіки, оцінку інтенсивності секторальних структурних змін економіки регіонів, порівняння секторальних структурних трансформацій в економіці регіонів різних країн.

Здійснення порівняльного аналізу ефективності структурних трансформацій в регіонах Польщі та України в умовах євроінтеграції дозволило встановити, що структура економіки регіонів України є наближеною до структури економіки Польщі, водночас для України властиві значні дисбаланси у динаміці зростання науко- та технологічних секторів економіки, низький рівень продуктивності праці, а також неефективне використання ендегенного природного, геополітичного та соціально-економічного потенціалу регіонів.

В дисертації запропоновано матрицю ринкових драйверів і чинників зростання в розрізі виділених груп секторів економіки України за критеріями їх конкурентоспроможності та інноваційності (високотехнологічна промисловість, послуги, масове виробництво, переробна промисловість, а також виробництво товарів і послуг, які не беруть участі у глобальній торгівлі, але мають важливе значення для формування регіональних і локальних ринків).

Одним із магістральних напрямків структурної модернізації економіки регіонів України має стати неоіндустріалізація, яка передбачає активізацію розвитку галузей промисловості на основі інновацій, нових технологій та

моделей управління. Результативність неоіндустріальної трансформації вітчизняного промислового потенціалу та інтеграції в глобальні виробничі ланцюжки з більшою часткою доданої вартості може забезпечити поєднання експортоорієнтованої та інноваційноспрямованої моделей індустріалізації.

Ключові слова: регіон, структурна трансформація, регіональна політика структурної модернізації, структура економіки регіону, неіндустріалізація, розумна спеціалізація.

АННОТАЦИЯ

Прокопюк А. Региональная политика структурной модернизации экономики Украины в условиях евроинтеграции. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.05 - развитие производительных сил и региональная экономика. - ГУ «Институт региональных исследований имени М.И. Долишнего НАН Украины», Львов, 2017.

В диссертации обоснованы теоретико-методологические основы исследования процессов структурной трансформации экономики региона и обоснованы концептуальные основы формирования региональной политики структурной модернизации экономики в контексте активизации евроинтеграционных процессов. В ее основу заложены императивы «смарт-специализации», устойчивого внутреннеориентированного развития; инклюзивности развития регионов. Целевыми функциями региональной политики структурной модернизации экономики детерминировано преодоление пространственных диспропорций социально-экономического развития; сбалансирование деятельностно-видовых и секторальных пропорций; эффективное использование природного, геополитического, социально-экономического потенциала региона; повышение конкурентоспособности региона, рост производительности труда и производства.

Автором разработан индикативный методический подход к оценке структурных трансформаций экономики регионов, который включает анализ эластичности (чувствительности) трансформации региональной структуры экономики, оценку интенсивности секторальных структурных изменений экономики регионов, сравнение секторальных структурных преобразований в экономике регионов разных стран. Предложенный подход позволяет определить взаимозависимость объемов производства, инвестирования и занятости в контексте их влияния на деятельностно-видовую структуру экономики регионов.

Проведенный анализ региональной структуры экономики за 2004-2015 гг. засвидетельствовал наращивание доли г. Киева и Киевской области (по ВРП, занятости, капитальными инвестициями), Львовской и Черкасской областей (по ВРП), Ивано-Франковской и Днепропетровской областей (по занятости и капитальным инвестициям). В большинстве регионов Украины структурные трансформации обусловлены отраслевой направленностью капитальных инвестиций. В экономике Волынской, Тернопольской и Винницкой областей определяющими были изменения в структуре занятости.

Осуществление сравнительного анализа эффективности структурных преобразований в регионах Польши и Украины в условиях евроинтеграции позволило установить, что структура экономики регионов Украины является приближенной к структуре экономики Польши. Одновременно для Украины свойственны значительные дисбалансы в динамике роста научно- и технологически направленных секторов экономики, низкий уровень производительности труда, а также неэффективное использование эндогенного природного, геополитического и социально-экономического потенциала регионов.

В диссертации предложена матрица рыночных драйверов и факторов роста в разрезе выделенных групп секторов экономики Украины по критериям их конкурентоспособности и инновационности (высокотехнологичная промышленность, услуги, массовое производство, перерабатывающая промышленность, а также производство товаров и услуг, которые не участвуют в глобальной торговле, но имеют важное значение для формирования региональных и локальных рынков). Формирование такой матрицы позволяет определять оптимальные механизмы региональной политики структурной модернизации экономики для повышения конкурентоспособности отдельных секторов экономики Украины в условиях активизации интеграционных процессов.

Одним из магистральных направлений структурной модернизации экономики регионов Украины должна стать неоиндустриализация, которая предусматривает активизацию развития отраслей промышленности на основе инноваций, новых технологий и моделей управления. Результативность неоиндустриальных трансформаций отечественного промышленного потенциала и интеграции в глобальные производственные цепочки с большей долей добавленной стоимости может обеспечить сочетание экспортоориентированной и инновационнонаправленной модели индустриализации. В то же время неоиндустриализация должна сопровождаться достижением устойчивого экономического роста, ростом занятости и доходов населения, повышением качества жизни, соблюдением экологических требований, сохранением окружающей среды и ресурсоэффективностью.

Ключевые слова: регион, структурная трансформация, региональная политика структурной модернизации, структура экономики региона, неоиндустриализация, смарт-специализация.

SUMMARY

A. Prokopyuk. Regional Policy of Structural Modernization of Ukraine's Economy under Conditions of European Integration. - The manuscript.

The thesis for the degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.05 - development of productive forces and regional economy. - SI "Institute of Regional Research of M.Dolishniy of NAS of Ukraine", Lviv, 2017.

In the thesis theoretical and methodological foundations of the research of process of structural transformation of the regional economy and conceptual bases of

working out of regional policy of structural modernization of economy under conditions of European integration processes are determined. It is based on imperatives of smart specialization, endogenous sustainable development, inclusive of regional development.

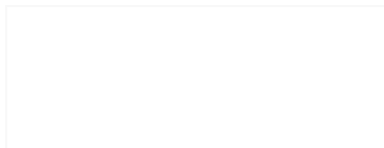
The author proposed an indicative methodical approach to evaluating of the structural transformation of regional economies, which includes an analysis of elasticity (sensitivity) transformation of regional economic structure, estimation of the intensity of sectoral structural changes of regional economies, comparison of sectoral structural transformations of the border regional economies.

Comparative analysis of the effectiveness of structural transformation of Polish and Ukrainian regions under conditions of European integration revealed that the structure of the regional economy of Ukraine is close to the structure of the Polish economy.

The author proposed matrix of market drivers and growth factors of selected groups of sectors of economic of Ukraine on the criteria of competitiveness and innovation (tech industry, services, mass production, manufacturing and production of goods and services that do not participate in global trade, but are important for the formation of regional and local markets). Formation of the matrix can determine optimal mechanisms for regional policy structural modernization of the economy to improve competitiveness of certain sectors of the economy of Ukraine in conditions of intensifying of integration processes.

One of the main areas of structural modernization of the regional economy of Ukraine should be new industrialization that includes revitalization of industries based on innovation, new technologies and management models. Effectiveness of transformation of the domestic industrial capacity and integration into global production chains with greater value added can be provided a combination of export-oriented industrialization and innovation models.

Keywords: region, structural transformation, regional policy of structural modernization, structure of the regional economy, new industrialization, smart specialization.

Підписано до друку 25.04.2017р. Формат 64х90/16
Папір ксерокс ний. Друк на різнографі. Гарнітура "Times New Roman"
Умов. друк. арк. 1,9. Наклад 100 прим. Зам.№7
Друк: ПП "Арал"
Свідоцтво: серія А01 №21230 від 18.06.2007 р.
Державна реєстрація 09.09.1998 р.

м.Львів, вул. Козельницька, 4
Тел: (050) 371-62-80